

Intuitio ohjaustilanteessa
Riina Hanhikoski & Jyri Riihijärvi

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2018
Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Hanhikoski, Riina & Riihijärvi, Jyri 2018. Intuitio ohjaustilanteessa. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta. 73 sivua.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella intuitiota ja sen merkitystä ohjauksen kontekstissa. Näin se pyrkii myös toimimaan ohjauksen ja intuition kysymyksiä yhdistävänä puheenavauksena. Tutkimuksessa perehdytään intuition ilmiöön sekä yleisesti että asiantuntijuuden näkökulmasta ja tarkastellaan, miten intuitio näyttäytyy ohjaustilanteessa. Tutkimuskysymyksemme muotoilemme seuraavalla tavalla: Millainen merkitys ohjaajan intuitiolla on ohjaustilanteessa?

Tutkimus on luonteeltaan teoreettinen ja siinä on käytetty hermeneuttista lähestymistapaa. Tutkimusaineiston käsittelyssä ja analyysiprosessissa on siis edetty hermeneuttisen kehän ideaa noudattaen. Lisäksi tutkimuksessa on hyödynnetty laadullisen review -tutkimuksen periaatteita.

Tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että vaikka ohjaus ei kuulu perinteisiin asiantuntija-aloihin, monet asiantuntijaintuition näkökulmat soveltuvat myös ohjauksen tarkasteluun. Ohjaustilanteessa intuitio on väistämättä läsnä ja siihen liittyy sekä hyötyjä että riskejä. Intuition ymmärtäminen ja kehittäminen voivat auttaa ohjaajaa kohti kokonaisvaltaisempaa ja parempaa ohjausta.

Asiasanat: intuitio, ohjaustilanne, asiantuntijaintuitio, ohjaus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUSPROSESSI.....	3
	2.1 Tutkimustehtävä.....	3
	2.2 Tutkimukselliset lähestymistavat	4
	2.2.1 Hermeneutiikka	4
	2.2.2 Laadullinen review	7
	2.3 Tutkimusprosessin kulku.....	9
3	INTUITIO	11
	3.1 Käsitteen määrittelystä	11
	3.2 Tiedon prosessoinnin systeemit	13
	3.2.1 Kaksoissysteemimalli	13
	3.2.2 Cognitive-experiential self-theory	14
	3.2.3 Systemien integroituminen.....	17
	3.3 Ilmiön jäsentelystä.....	18
	3.3.1 Intuition erilaiset muodot	18
	3.3.2 Tiedonmuodostuksen prosessit	19
4	INTUITIO ASiantuntijuudessa.....	22
	4.1 Asiantuntijuudesta yleisesti.....	22
	4.2 Hiljainen tieto.....	24
	4.3 Asiantuntijaintuitio	26
	4.3.1 Erilaiset ajatteluprosessit	26
	4.3.2 Asiantuntijaintuitio tunnistamisena.....	27
	4.4 Intuition vinoumat ja epäluotettavuus	31

4.4.1	Heuristiikat ja vinoumat	31
4.4.2	Erilaiset vinoumat.....	32
4.4.3	Intuition luotettavuuden arvioinnista	34
5	INTUITIO OHJAUSTILANTEESSA.....	37
5.1	Intuitio ohjauksen kontekstissa	37
5.1.1	Mitä tarkoitamme ohjauksella ja ohjaustilanteella?.....	37
5.1.2	Miten käsitämme intuition ohjauksen kontekstissa?.....	39
5.1.3	Mitä intuitio tarkoittaa ohjaajan asiantuntijuudessa?	41
5.1.4	Mitä intuition luotettavuus tarkoittaa ohjaustilanteessa?.....	45
5.2	Ohjaajan omakohtainen suhde intuitioon	47
5.2.1	<i>Kysymyksen</i> ilmeneminen ohjaustilanteessa.....	49
5.2.2	Olellainen ohjaustilanteessa.....	56
6	LOPUKSI.....	65
	LÄHTEET	67

1 JOHDANTO

Intuitiivinen ajattelu on ihmiselle luontaista ja rationaalinen ajattelu seuraa sitä usein vasta viiveellä. Intuitiolla on merkitystä sekä tavallisen ihmisen arjen toiminnassa että vaativissa asiantuntijatehtävissä. (Raami & Mielonen 2011, 246–247.) Neurologisista vammoista kärsiviä ihmisiä tutkittaessa on havaittu, että vauriolla intuitiivisessa ajattelussa on merkittävät seuraukset ihmisen toimintakykyyn, vaikka henkilön rationaalisen ajattelun alue olisi vaurioitumaton. Intuitiivisen ajattelun toimimattomuus johtaa kykenemättömyyteen tehdä yksinkertaisiakaan päätöksiä arjessa tai yhdistää omia kokemuksia osaksi tulevia päätöksiä. (Volz & von Cramon 2008.) Damasio (1994) on tutkimuksissaan havainnut, että intuitiivisen ajattelun aivoalueiden vaurioituminen vaikeuttaa päätöksentekoa erityisesti henkilökohtaisen ja sosiaalisen elämän alueilla. Tutkittavat henkilöt saattoivat tehdä päätöksiä, jotka olivat vastoin heidän omaa parastaan, eivätkä oppineet tekemistään virheistä. Samanaikaisesti heidän suoriutumisensa yleistä älykkyyttä mittaavissa testeissä ei poikennut normaalista. (Damasio 1994, 53–56.)

Asiantuntijuuden kentällä intuitio puolestaan mahdollistaa tilanteiden nopean ja onnistuneen arvioinnin, poikkeavuuksien huomaamisen ja mahdollisten vaihtoehtojen tunnistamisen (Glöckner & Witteman 2010, 13). Mitä enemmän henkilöllä on oman alansa kokemusta ja asiantuntijuutta, sitä enemmän hänen voidaan nähdä pystyvän hyödyntämään intuitiota työskentelyssään (Dreyfus & Dreyfus 1980). Tämä näkemys haastaa siis toisinaan arki-käsityksissä esiintyvän ajatuksen siitä, että juuri päinvastaisesti tiedon tai asiantuntijuuden puute pakottaisi toimimaan intuition varassa.

Tästä huolimatta rationaalinen ajattelu on yhteiskunnassamme määräävässä asemassa ja intuitiivisen tietämisen muodot ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Osin tämän on nähty johtuvan intuition ymmärtämisen vaikeudesta, joka saanut aikaan ilmiön mystifiointia. Intuitiota on pidetty jopa täysin selittämättömänä ilmiönä, minkä vuoksi sen teoreettista tarkastelua on pidetty haasteellisena. (Atkinson & Claxton 2000, 2–3.) Intuition tutkimisen haas-

teellisyydestä huolimatta sitä on tarkasteltu useilla aloilla, kuten esimerkiksi lääketieteessä (Rehm & Gadenne 1990), sairaanhoidossa (Welsch & Lyons 2001), matemaattisessa tutkimuksessa (Ben-Zeev & Star 2001), johtamisessa (Dane & Pratt 2007; Sadler-Smith 2008) sekä koulutuksessa ja opetuksessa (Cloninger 2006). Ohjausalan tutkimuksissakin intuitio on kyllä mainittu ja sen merkitys tunnustettu (Rogers 1986; Petitmengin-Peugeot 1999), mutta sen kysymyksiin ei ole seikkaperäisesti tartuttu. Tämän tutkimuksen tarkoituksena onkin lähestyä intuitiota ohjauksen näkökulmasta perusteellisemmin ja tarkastella, miten intuitiota olisi mahdollista ohjaustilanteessa hyödyntää. Tutkimuksen käsittely rakentuu siten, että aluksi esittelemme tutkimustehtävämme ja käyttämämme tutkimukselliset lähestymistavat sekä avaamme tutkimusprosessin etenemistä. Tämän jälkeen tarkastelemme intuitiosta tehtyjä tutkimuksia ja käsitteellistyksiä, mistä siirrymme käsittelemään intuitiota asiantuntijuuden kontekstissa. Näiden teoreettisten yleistarkastelujen jälkeen lähestymme intuitiota nimenomaan ohjauksen näkökulmasta. Lopuksi pohdimme omakohtaisesti tutkimusessamme tehtyjä havaintoja sekä tarkastelemme tutkimuksen luotettavuutta ja jatkotutkimushaasteita.

2 TUTKIMUSPROSESSI

2.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksellinen mielenkiintomme lähti liikkeelle ohjaustilanteen dynamiikan tarkastelusta. Kahdenkeskisessä ohjaustilanteessakin välittyy valtavasti informaatiota sekä sanallisesti että nonverbaalisesti. Tästä informaatiotulvasta ohjaaja poimii tietyt asiat, joihin hän tarttuu ja joista esittää esimerkiksi tarkentavan kysymyksen. Tutkimuksen tekoon meitä ohjasi haastava kysymys siitä, miten ohjaaja voi kuulla ja nähdä tilanteessa juuri tuon olennaisen. Kysymyksen pohjittaminen ohjasi meidät tutkimaan aiheeseen liittyvää tutkimusta ja kirjallisuutta, joka ohjasi meidät intuitiokäsitteen äärelle. Intuitio näyttäytyi parhaana tarjolla olevana käsitteellisenä työkaluna, jolla voisimme kiinnostuksen kohdettamme lähestyä. Tutkimustehtävänämme ei kuitenkaan ole löytää suoraa vastausta tähän kysymykseen, vaan etsiä perusteluja sille, miten olennaisen kuuleminen ja näkeminen ylipäättään on mahdollista. Pyrimme kysymyksen ohjaamana tarkastelemaan intuitiota ohjauksen kontekstissa ja jäsentämään tätä kokonaisuutta. Tutkimuskysymyksemme muotoilemme seuraavalla tavalla: *Millainen merkitys ohjaajan intuitiolla on ohjaustilanteessa?* Tarkoituksenamme on analysoida muilla aloilla tehtyjä intuitiota käsitteleviä tutkimuksia ja tehdä niistä ohjauksen näkökulmasta relevantteja huomioita. Intuitiota koskeva empiirinen tutkimus ohjauksen kentältä kuitenkin puuttuu, eikä omakaan tutkimuksemme sisällä empiiristä osuutta. Näin ollen tutkimuksemme synteesi on väistämättä hypoteettinen. Tutkimuksen tarkoitus ei olekaan tuottaa objektiivisesti paikansäpitävää kuvaa todellisuudesta. Sen sijaan synteesi pohjaa omakohtaiseen ymmärrykseen ja kokemukseen sekä niihin asioihin, jotka itsellemme ovat näyttäytyneet erityisen merkityksellisinä. Se on tarkoitettu palvelemaan ohjaajia, jotta he voisivat jäsennyksen avulla analysoida ja reflektoida intuition merkitystä omassa työssään. Lisäksi tutkimuksen on tarkoitus toimia ohjauksen ja intuition kysymyksiä yhdistävänä puheenavauksena, joka toivottavasti kannustaa muita tutkimaan aihetta jatkossa myös empiirisesti.

2.2 Tutkimukselliset lähestymistavat

2.2.1 Hermeneutiikka

Kasvatustieteen ja ohjaustutkimuksen piirissä tutkimuskysymyksiä voidaan lähestyä sekä empiirisesti että teoreettisesti. Tässä tutkimuksessa käytämme jälkimmäistä, synteettistä lähestymistapaa, joka sopii tutkimustehtävämme luonteeseen paremmin. Synteettinen tutkimus soveltaa muita tutkimuksia ja käyttää niiden tuottamaa tietoa aineistonaan. Metodi rakentuu vahvasti tutkijan pohdinnan ja oivallusten varaan, minkä vuoksi tutkimukselle ei voida laatia yksiselitteisiä menetelmällisiä ohjeita. (Kallio 2006, 21.) Tarkkojen metodisten suuntaviivojen sijaan käsittelemmekin seuraavaksi laajempaa hermeneuttista tieteenfilosofista suuntausta, jota tutkimuksemme edustaa. Lisäksi käsittelemme laadullista review -tutkimusta, jonka periaatteita soveltaen hyödynnämme.

Hermeneutiikassa käsitellään tulkitsemisen ja ymmärtämisen kysymyksiä. Sana hermeneutiikka juontuu kreikan kielen verbistä *hermēneuein*, joka tarkoittaa kääntämistä ja tulkintaa. (Siljander 1988, 101.) Lisäksi se viittaa kreikkalaiseen jumalten sanansaattajaan Hermekseen, jonka tehtävänä oli välittää viestejä jumalten maailmasta ihmisten maailmaan. Hermeneutiikan tehtävä on siis ikään kuin siirtää merkityksiä maailmojen välillä, mikä vaatii merkitysten ymmärtämistä ja tiettyä vapautta, koska mitkään kielet tai maailmat eivät käänny yksi yhteen. (Gadamer 2004, 27 & 40–41.) Omassa tutkimuksessamme hahmotamme monia eri maailmoja, joiden välillä viestejä välitetään sekä erilaisia kieliä, joita käännetään. Tutkimamme ilmiö on vahvasti kokemuksellinen, minkä vuoksi sen tuominen sanalliseen maailmaan on haasteista ensimmäinen. Ilmiöstä on myös kirjoitettu varsin vähän suomen kielellä, minkä vuoksi teemme paljon käännöstyötä ja täten myös tulkintaa englanninkielisistä lähteistä. Lisäksi kääntämisellä on oma roolinsa eri tieteenalojen välisen kielen yhteensovittamisessa. Intuutiota käsittelevää tutkimusta on tehty paljon kognitiivisen psykologian alueella, jonka käsitteistö ja kieli eivät ole meille tuttuja. Myös muilla tieteenaloilla tehtyjen tutkimusten välillä on kielellistä vaihtelua, minkä lisäksi intuition käsitettä käytetään vaihtelevissa merkityksissä ja se määritellään eri tavoin. Kaikki nämä seikat tuovat tulkintaan omat lisähaasteensa.

Hermeneutiikan käsite on laaja eikä sitä voida pitää yhtenäisenä kokonaisuutena. Kosken (1995) mukaan voidaan tehdä kolmijakoinen luokittelu, jossa hermeneutiikka jaetaan konservatiiviseen, filosofiseen ja kriittiseen hermeneutiikkaan. Gallagher (1992) on lisännyt tähän jaotteluun vielä radikaalin hermeneutiikan. Tämä tutkimus nojaa ensisijaisesti gadamerilaiseen suuntaukseen, jota Gadamer (2004) itse nimittää filosofiseksi hermeneutiikaksi. Siinä pyrkimyksenä ei ole saavuttaa objektiivista tietoa erilaisten metodien avulla eikä tätä tavoitetta aseteta myöskään tieteelle. Liikkeelle lähdetään oletuksesta, jonka mukaan tulkitsija ja tulkinnan kohde ovat yhteydessä tradition kontekstin kautta. Näin ollen tulkitsija ei voi ryhtyä tulkintaan neutraalista asemasta, vaan sekä teoksen että oma historiallinen kontekstimme ja käyttämämme kieli vaikuttavat ymmärrykseemme. (Koski 1995, 37.)

Filosofisen hermeneutiikan näkökulmasta ei siis ole olemassa yhtä ainuttakaan ja oikeaa totuutta, vaan tietyssä historiallisessa ja sosiaalisessa kontekstissa on nähtävillä vain osa totuudesta. Gadamer (2004, 28) toteaa, että keskustelussa voi käydä niin, että kummankaan näkemys ei kata totuutta kokonaan, mutta totuuden kokonaisuus voi pitää sisällään kummankin osapuolen näkemys. Tutkimuksessamme emme pyrikään löytämään eri näkemyksistä todellista, vaan näemme erilaiset näkökulmat toisiaan täydentävinä.

Filosofinen hermeneutiikka on saanut osakseen kritiikkiä, joka on kohdistunut muun muassa juuri sen relativistisuuteen. Gadamer on vastannut syytökseen velvoittamalla tulkitsijan mukaan keskusteluun, jossa totuus merkitsee tulkintahorisonttien yhtymistä. Oikeana ymmärtämisenä voidaan nähdä sellainen näkökulmien kohtaaminen, jossa yksityiskohdat asettuvat osaksi suurempaa kokonaisuutta. (Oravakangas 2009, 269.) Gadamer (2004, 8) ottaa kantaa relativismisyytöksiin myös viittaamalla ihmisen historiallisuuteen: "Mitä me itse olemme ja mitä ääniä pystymme menneisyydestä kuulemaan, ei näet ole satunnaista tai mielivaltaista.". Ymmärtäminen ei siis ole mielivaltaista, vaan sitä voidaan Varton (2001) mukaan ohjata erilaisten tekstin lukemisen periaatteiden avulla. Ensinnäkin korostetaan tekstin kirjoittajan ja lukijan aikojen ja maailmojen erilaisuutta. Kirjoittajalle tuttu on itsellemme vierasta ja voimme ymmärtää toiseutta vain välillisesti. Toisaalta hyväksytään myös erilaiset in-

tressit, jotka vaikuttavat siihen, mistä näkökulmasta tekstiä luetaan ja kuinka sitä tällöin ymmärretään. Lisäksi ymmärtämistä ohjaa lukijan oma kokemuksellinen maailma, jonka osalliseksi tulkittava teksti tulee. (Varto 2001, 181–182 & 187–189.)

Näistä lukemista ja tulkintaa ohjaavista periaatteista huolimatta hermeneutiikka itsessään ei kuitenkaan tarjoa tutkimuksen tekijälle metodisia neuvoja, vaan pikemminkin ohjaa jopa luopumaan tiukoista ennakkosuunnitelmista ja käsitteenmäärittelyistä. Näin ollen hermeneuttinen metodologia voidaankin ymmärtää paremmin tutkimusasenteena ja maailmaan orientoitumisen tapana kuin pelkkänä metodioppina. (Siljander 1988, 117–118.) Selkeiden metodisten yksityiskohtien sijaan tarkastelemme seuraavaksi käsitteistöä, joka auttaa ymmärtämään hermeneuttista asennoitumista. Gadamerilaisessa lähestymistavassa keskeisiksi nousevat horisontin ja ennakkoluulon käsitteet. Tontti (2011, 65) muotoilee horisontin viittaavan ”näkökenttään, joka sisältää kaiken sen mitä yhdestä pisteestä on havaittavissa”. Horisontti on näin eräänlainen enemmän tai vähemmän rajallinen tarkasteluikkuna maailmaan. Erilaisten horisonttien lähentyminen tapahtuu keskustelussa, jossa ymmärtäminen mahdollistuu dialogin kautta (Gadamer 2004, 27–28). Tässä ymmärtämisen prosessissa on olennaista pyrkiä tietoiseksi omista ennakkoluuloistaan. Ennakkoluulon käsite mielletään nykyisessä kielenkäytössä useimmiten negatiivisesti suvaitsemattomuutena tai perusteettomien merkitysten antamisena etukäteen. Gadamer (2004) sen sijaan näkee ennakkoluulot tulkitsemisen ja ymmärtämisen välttämättömänä edellytyksenä eikä lähtökohtaisesti negatiivisina tai virheellisinä. (Tontti 2011, 61.) Koska ihminen on jo maailmassa, hänellä on aina ennakkokäsityksiä, jotka hän sitten suhteuttaa kohtaamaansa. Näitä käsityksiä ei kuitenkaan tule pitää automaattisesti tosina, vaan asettaa ne kysymysmuotoon, avoimeksi mahdollisuuksille. Toisaalta omista ennakkokäsityksistä ei myöskään tarvitse luopua, vaan ne suhteutetaan toisen käsityksiin samalla tavalla kuin toisen käsitykset sovitetaan osaksi omien käsitysten kokonaisuutta. (Gadamer 2004, 33, 38–39.) Pohdimme tutkimusaiheeseen ja -prosessiin liittyviä ennakkokäsityksiämme ja niiden muuntumista kuvatessamme tutkimusprosessin kulkua luvussa 2.3 sekä arvioidessamme tutkimuksen luotettavuutta pohdintaosuudessa.

Ennakkokäsityksillä on oma tärkeä roolinsa myös ymmärryksen kehittymisen ja muuntumisen prosessissa, jota voidaan kuvata hermeneuttisen kehän käsitteellä. Ennakkokäsitykset muodostavat esiymmärryksen tutkittavasta aiheesta ja toimivat näin ymmärtämisen lähtökohtana. Tämä esiymmärrys vaikuttaa siihen, miten tutkittava ilmiö ymmärretään ja on löydettävissä myös tutkimuksen tuloksista. Tästä huolimatta hermeneuttinen kehä ei kuitenkaan ole umpeutuva ympyrä, jossa ei edettäisi mihinkään. (Varto 1992, 107–108.) Sen sijaan esiymmärrys jäsentyy prosessin aikana, ymmärrys muuttuu ja tieto syvenee. Osan arkiymmärryksestä voidaan nähdä muuttuvan tieteelliseksi ymmärrykseksi. (Siljander 1988, 115–116.) Hermeneuttisen kehän voidaan nähdä toteutuvan myös osien ja kokonaisuuden välillä. Tällöin osat ymmärretään suhteessa kokonaisuuteen, joka rakentuu osien tulkitsemisen myötä. (Tontti 2011, 60–61.) Teksti voidaan siis ymmärtää sen sisältämien osien, kuten sanojen ja lauseiden, avulla, mutta osien ymmärtäminen jää vajavaiseksi, ellei niitä suhteuteta kokonaisuuteen. Hyvin jäsenellyssä tutkimuksessa osien merkitys kokonaisuuden kannalta on helpompi ymmärtää. (Siljander 1988, 116–117.) Hermeneuttiseen tutkimusasenteeseen kuuluu myös kyky hyväksyä määritysten väliaikaisuutta, mikä välittyy epäsuorasti jo aiemmin esitetyistä näkökulmista. Tulkinta ja ymmärrys muuttuvat prosessissa, mutta jäävät aina kuitenkin keskeneräisiksi. (Oravakangas 2009, 267–269.) Avaamme hermeneuttisen kehän periaatteiden toteutumista omassa tutkimuksessamme luvussa 2.3 Tutkimusprosessin kulku.

2.2.2 Laadullinen review

Tutkimuksemme nojaa siis vahvasti hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen, minkä lisäksi siinä on sovellettu laadullisen review-tutkimuksen periaatteita. Tämä tutkimustyyppi kuuluu synteettisen tutkimuksen (review) käsitteeseen varjon alle. Synteettinen tutkimus soveltaa muita tutkimuksia ja käyttää niiden tuottamaa tietoa aineistonaan. (Kallio 2006, 21.) Toteutustapaan vaikuttaa vahvasti se, millainen review-tutkimus on kyseessä, ja tutkimusta voidaankin ryhmitellä esimerkiksi kartoittavaan, kuvailevaan ja selittävään (Hart 1998, 47). Hahmotamme tutkimuksemme kartoittavana tutkimuksena, jonka tehtävänä on Hirsjärven (2003, 127) mukaan esimerkiksi kartoittaa kirjallisuutta ja sen sisäl-

töä tietyllä aihealueella sekä etsiä uusia näkökulmia. Kartoittamamme aihealue on intuitiota koskeva tutkimuskirjallisuus, jota lähestymme ohjauksen näkökulmasta.

Laadulliselle review-tutkimukselle on tyypillistä, että siinä luodaan katsaus tiettyyn aihepiiriin, josta tutkimuksessa tiivistetään olennaisin. Tutkimusten logiikka pohjautuu tarkasteltavien tutkimusten analyysin varaan, mutta myös analyysiin pohjautuvaan synteesiin. (Kallio 2006, 18–21.) Mills (1990, 68) huomauttaakin, että tieteen ei ole perusteltua ajatella kehittyvän toisistaan erillään valmistetuista paloista tilkkutäkin tapaan. Tieteen palaset eivät yhdisty tällä tavoin mekaanisesti, vaan on tutkijan tehtävä yhdistää ne. Nähdäksemme tämä perustelee merkittäväällä tavalla oikeutusta teoreettiselle tutkimukselle, jonka tavoitteena on koota olemassa olevaa tieteellistä kirjallisuutta yhteen ja luoda sen pohjalta uusia tarkastelutapoja. Torraco (2005, 358, 362) huomauttaakin, että katsauksessa käsiteltävän aiheen luonteesta huolimatta odotuksena on, että se tuottaa aiheesta uudenlaisen näkökulman. Pyrimme tutkimuksessamme tarkastelemaan intuitiota koskevaa tutkimusta analyttisesti, jotta voisimme synteesivaiheessa tuoda yhteen ohjauksen näkökulmasta relevantteja asioita.

Teoreettisen, katsaustyyppisen tutkimuksen tärkeänä luotettavuuden perusteena nähdään systemaattisuus. Olemme pyrkineet aineiston hankinnassa systemaattisuuteen, mutta siinä on omat haasteensa. Tutkimuksemme keskeinen käsite on intuitio, jota on käytetty Danen ja Prattin (2007) mukaan tutkimuksissa hyvinkin epäsystemaattisesti ja yksittäisissä tutkimuksissa jopa siten, ettei sen merkitystä ole täsmennetty. Toisaalta intuitioksi tunnistettavasta ilmiöstä ja siihen liittyvistä asioista kirjoitetaan toisinaan mainitsematta itse käsitettä. Näin ollen olemme hyödyntäneet aineiston hankinnassa myös niin kutsuttua lumipallo-otantaa, joka on ohjannut meitä relevanttien ja monipuolisten lähteiden äärelle. Lumipallo-otanta on pääasiassa haastateltavien valinnassa käytettävä otantamenetelmä, jossa tutkijalla on aluksi joku avainhenkilö, joka ohjaa hänet seuraavan informantin luokse. Aineisto siis kerätään siten, että tutkija etenee informanttien ohjaamana aina seuraavan luokse. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88.) Tässä tutkimuksessa olemme hyödyntäneet samaa periaatetta soveltaen sitä kirjallisten lähteiden etsimiseen. Lähdimme liikkeelle tuoreista väitös-

kirjatutkimuksista, joiden keskeisten lähteiden kautta haimme omaan näkökulmaamme sopivia lähteitä. Näiden löytämiemme lähteiden äärellä toimimme samoin. Runsaan lukemisen ja lähteisiin perehtymisen jälkeen saavutimme lähteiden hankinnassa saturaatiopisteen, jossa uusista aineistoista ei enää noussut esiin uusia keskeisiä tai tutkimuksemme kannalta olennaisia lähteitä.

2.3 Tutkimusprosessin kulku

Tutkimuksemme lähtökohtana toimi kiinnostus ohjauksen sanatonta ja näkyvätöntä puolta kohtaan. Tämä kiinnostus virisi jo heti ohjausalan opintojen alkuvaiheessa. Aluksi ideana oli tarttua nimenomaan hiljaisuuden kysymyksiin ohjaustilanteessa, mutta aihe osoittautui tutkimuksellisesti erittäin haastavaksi lähestyä. Alkuperäisessäkin ideassa kiinnostuksen ydin oli kuitenkin siinä, että eri ohjaajat kiinnittävät ohjaustilanteissa huomionsa eri asioihin ja joidenkin voidaan nähdä tarttuvan paremmin keskeisempiin asioihin. Vaikka ohjauksen kontekstissa olennaisten asioiden määrittely ei olekaan yksiselitteistä, kiinnostuimme siitä, miten olennaisen näkeminen ja kuuleminen ohjauksessa voisi olla mahdollista. Nämä pohdinnat johdattivat meidät intuition käsitteen äärelle, koska se näyttäytyi aiemman tutkimuksen valossa hyvältä keinolta lähestyä kysymystämme. Oma esiyymmärryksemme intuitiosta perustui pääasiassa arkikäsitteisiin ja yleiseen keskusteluun, joiden perusteella intuitio näyttäytyi melko epäselvänä ja hieman mystisenäkin ilmiönä. Esiyymmärrykseemme kytkeytyi kuitenkin myönteisen utelias asenne intuitiota kohtaan ja meillä oli suuri motivaatio päästä arkikäsitteiden "taakse", ymmärtämään ilmiötä tieteellisemmästä näkökulmasta. Perehdyimme aluksi hyvin laajasti intuitiota koskevaan kirjallisuuteen ja yllätyimme, kuinka paljon aihetta oli sivuttu eri alojen tutkimuksissa. Seuraavaksi kävimme löytämäämme materiaalia läpi ohjauksen näkökulmasta katsoen ja valitsimme tutkimukseemme ne lähteet, jotka meidän tulkintamme mukaan näyttäytyivät ohjauksen näkökulmasta relevanteilta. Tässä vaiheessa syvennyimme myös intuition lähi- ja alakäsitteisiin, joista etenkin asiantuntijaintuitio osoittautui hyvin käyttökelpoiseksi. Lähdimme kirjoitustyössämme liikkeelle Intuitio asiantuntijuudessa -luvusta, joka omalta osaltaan ohjasi myös

intuition yleisyyden (luku 2) kirjoittamista. Intuition tarkastelu asiantuntijuuden viitekehityksessä antoi myös alkusysäyksen intuitiota ohjauksessa pohtivalle kirjoitusosiolle. Lopulta kaikki nämä osiot rakentuivat kuitenkin rinnakkain, minkä ansiosta uudet löydökset ja oivallukset yhdessä luvussa vaikuttivat myös muihin. Lisääntyneen ymmärryksen myötä myös eri osioiden jäsentely oli jatkuvassa muutoksessa, kun tutkimuksen mukaan otettavat sisällöt ja niiden painotukset olivat koko ajan kriittisen uudelleenarvioinnin kohteena. Intuitiota sivuavan tutkimuskirjallisuuden laajuuden vuoksi hermeneuttista prosessia ja tutkimuksemme sisältöjen jäsentelyn muokkausta olisi voinut varmasti jatkaa loputtomiin, mutta määrittelimme tutkimuksemme valmistumiselle tavoiteajan, jossa pysyimme suhteellisen hyvin. Tutkimusaiheemme moniulotteisuus ja syvä kiinnostuksemme aihetta kohtaan herätti prosessin aikana jatkuvasti uusia, kiinnostavia kysymyksiä. Työskentelyämme jäntevöitti ja sitä ohjaavana punaisena lankana toimi kuitenkin koko ajan ajatus olennaisen näkemistä ja kuulemisesta ohjaustilanteessa.

3 INTUITIO

3.1 Käsitteen määrittelystä

Sana ”intuitio” pohjautuu latinan kielen sanaan *intueri*, joka suoraan käännettynä tarkoittaa ”päälle katsoa”, ”nähdä sisäisesti” tai ”pohdiskella” (MOT Oxford Dictionary). Intuitio on monitulkintainen käsite ja siihen liittyy paljon ristiriitaisuuksia. Betsch (2008, 3) väittää, että intuitiolle on yhtä monta määritelmää kuin käsitteellä on käyttäjiä ja Epstein (2008, 295) on todennut, että psykologian historiassa on vain muutama muu käsite, joilla on yhtä useita erilaisia määritelmiä kuin intuitiolla.

Raami (2015, 48) on havainnut, että intuitio-käsitettä on käytetty ja käytetään kirjallisuudessa laajasti ja löyhästi kuvaamaan erilaisia *tietämisen muotoja, intuitiivisia prosesseja sekä kokemuksia, tunteita ja lopputuloksia*. Strickin ja Dijksterhuisin (2011, 28) mukaan ”Intuitio on tietämisen tunnetta siitä, kuinka toimia ilman kykyä sanallistaa miksi”. Asiantuntijoiden päätöksentekoa tutkinut Gary Klein (2003, 4) puolestaan kiteyttää intuition ”keinoksi, jolla käänämme kokemuksemme toiminnaksi”. Taloustieteen nobelisti Herbert Simonin (1992, 155) mukaan intuitiossa on pohjimmiltaan kyse tunnistamisesta. Dane ja Pratt (2007, 33) määrittelevät intuition tunnepitoisesti latautuneeksi arvioksi, joka nousee nopeiden ei-tietoisten ja kokonaisvaltaisten assosiaatioiden kautta. Intuitio sanalla voidaan viitata myös mm. ”varmuuden tunteeseen”, kylmiin väreisiin, näppituntumaan sekä ajatteluprosessin lopputulokseen kuten oivallukseen, ideaan tai inspiraatioon (Raami 2015, 48).

Useista määritelmien eroavaisuuksista huolimatta niistä voidaan löytää myös yhdistäviä piirteitä. Esimerkiksi Glöckner ja Witteman (2010, 3) muotoilevat oman määritelmänsä erilaisia näkemyksiä yhdistellen näin: ”Intuitio perustuu automaattisiin prosesseihin, jotka nojaavat erilaisten oppimisprosessien kautta karttuneisiin tietorakenteisiin. Ne toimivat ainakin osittain ihmisen tietoisuuden ulkopuolella ja saavat aikaan tunteita, signaleja ja tulkintoja”. Shapiro ja Spence (1997, 65) puolestaan ovat listanneet useiden tutkijoiden hy-

väksymiä intuition ominaisuuksia, joihin kuuluvat prosessin tiedostamaton alkuperä, tiedon holistinen prosessointi ja tunteiden kytkeytyminen prosessiin.

Intuition käsite on teoreettinen, mutta ilmiö, johon sillä viitataan, on itsessään kokemuksellinen. Suurelta osin tiedostamattoman luonteensa vuoksi, ilmiötä on haastava tarkastella ja ymmärtää. Intuitiota ja sen ulkoisia ja sisäisiä olosuhteita sekä prosesseja on kuitenkin mahdollista tutkia sen reuna-alueilla eli tarkastelemalla hetkiä juuri ennen intuitiivista kokemusta ja sen jälkeen (Klein 1998). Näiden tutkimusten pohjalta voidaan teoretisoida mitä tiedostamattoman puolella mahdollisesti tapahtuu. Intuitiota voidaan lähestyä useista eri näkökulmista ja sitä tutkitaan muun muassa filosofian, psykologian, biologian, kasvatustieteiden, neurotieteiden, kielitieteiden, ja päätöksenteon tutkimuksen kentillä. Lisäksi on lukuisia ei-tieteellisiä näkökulmia, jotka lähestyvät intuitiota vaihtoehtoisilla selitystavoilla.

Tiedonaloilla on omanlaisensa näkökulmat, käsitteet ja tutkimusmenetelmät, jotka täydentävät toisiaan, mutta jotka eivät läheskään aina ole yhteensopivia toistensa kanssa (Raami 2015, 215). Intuition tutkimuksen kentällä on useita kiistoja ja haasteita, jotka liittyvät esimerkiksi intuition määrittelyyn ja rajaamiseen, ominaisuuksiin, ilmiön laajuuteen, toimintamekanismeihin, lähteeseen sekä intuition rooliin osana persoonallisuutta (Glöckner & Witteman 2010, 2; Boucouvalas 1997, 6–12). Raamin mukaan yksi suurimmista intuitio-tutkimuksen ongelmista liittyy ilmiötä koskevaan rajoittuneeseen ja puutteelliseen sanastoon sekä käsitteiden löyhään ja hämmentävään käyttöön (Raami 2015, 89). Osa tutkijoista yrittää määrittellä intuition alueen hyvinkin tarkasti pyrkien erottamaan sen lähikäsitteistä kuten esimerkiksi *vaistosta* (instinct) tai *oivalluksesta* (insight) (mm. Sadler-Smith 2008, 31). Toisaalta joissakin näkökulmissa ja teorioissa ”intuitio” toimii yleisnimikkeenä kaikelle ei-tietoiselle ajattelulle. Käsitteen epäselvyyden vuoksi ei voida olla täysin varmoja, että eri tutkimuksissa oltaisiin tarkasteltu samaa ilmiötä (Dane & Pratt 2007; Glöckner & Witteman 2010). Monialaisen tiedon avulla voidaan luoda parempaa ymmärrystä intuitiosta, mutta erilaiset näkökulmat pitäisi voida tuoda yhteen (Raami 2016, 115). Osa kiistoista syntyy siitä, että intuition ymmärtäminen ja määrittely ovat vahvasti sidoksissa maailmankatsomuksellisiin kysymyksiin (Raami 2015,

86). Tiedostamattoman ja kokemuksellisen luonteensa vuoksi intuitioon liitetään helposti maagisia ja yliluonnollisia piirteitä, minkä vuoksi tieteellinen tutkimus on karttanut pitkään sen käsittelemistä. Kuitenkin viime vuosikymmenten aikana muun muassa kognitiivisen psykologian tutkijat ovat pyrkineet poistamaan salaperäisyyttä intuition ympäriltä.

3.2 Tiedon prosessoinnin systeemit

3.2.1 Kaksoissysteemimalli

Useat teoriat jakavat ihmisen mielen erilaisiin tietoisuuden tasoihin, joiden nimitykset ja ominaisuudet vaihtelevat teoriasta ja koulukunnasta riippuen. Teorioiden taustalla on kuitenkin yhteinen ajatus ihmisen mielen jakaantumisesta tietoiseen ja ei-tietoiseen. Nämä alueet asettuvat keskenään limittäin ja muodostavat yhdessä mielen kokonaisuuden. Informaation prosessointia ja ajattelua tapahtuu molemmilla alueilla, mutta niiden muodot ja luonne ovat erilaisia. Prosessit ja ilmiöt, joihin intuitio-sanalla viitataan, tapahtuvat suurelta osin eittietoisella alueella. Intuitions yhdistettyjen ilmiöiden ymmärtämisen kannalta on perusteltua tarkastella teorioita kaksoissysteemimallista. Malli avaa ja jäsentää ihmisen ajattelun prosesseja ja muotoja kokonaisuutena sekä antaa yhden vartenotettavan kehyksen ymmärtää intuitiota paremmin. Kaksoissysteemimalli juontaa juurensa kognitiivisen psykologian duaaliprosessikäsitteistä ja sillä on useita erilaisia sovelluksia ja muotoja (ks. Epstein 1994, Evans 2009, Stanovich & West 2000). Niitä yhdistää ajatus, että ihminen prosessoi informaatiota kahdella eri tavalla. Ensimmäinen tapa näistä on nopea, automaattinen ja tiedostamaton, kun taas toinen on hidas, tarkoituksellinen ja tietoinen. Ensimmäistä tapaa on kuvattu myös sanoilla kokemuksellinen, assosiatiivinen, impulsiivinen, persoonallinen, heuristinen ja intuitiivinen. Stanovich ja West (2000, 658–660) kuvaavat tällaista informaationkäsittelyä käsitteellä ”systeemi 1”. Jälkimmäistä tapaa sen sijaan on luonnehdittu sanoilla rationaalinen, intentionaalinen, sääntöperusteinen, reflektiivinen sekä analyttinen ja se on nimetty ”systeemiksi 2”. Evans (2009, 33–38) puolestaan puhuu systeemien sijaan tyypeistä sekä vanhasta (old mind) ja uudesta mielestä (new mind), millä hän viit-

taa intuitiivisen ajattelun juurien ulottuvan lajin kehityksessä rationaalista ajattelua huomattavasti pidemmälle.

Seuraavaksi esittelemme perusteellisemmin psykologian emeritusprofessori Seymour Epsteinin kehittämän laaja-alaisen persoonallisuusteorian ja kaksoissysteemimallin Cognitive-experiential self-theory (CEST). Se on yhteensopiva muun muassa psykodynaamisten teorioiden, useiden oppimisteorioiden ja modernien kognitiotieteiden informaatioprosessia koskevien teorioiden kanssa (Epstein 2003, 159). Mallin laaja-alaisuus tekee siitä erityisen muihin kaksoissysteemimallin teoretisointeihin verrattuna ja siksi olemmekin valinneet juuri sen huolellisemman tarkastelun kohteeksi. Mallin tarkoituksena ei ole rajata tutkimustehtävämme tarkastelua, vaan luoda laaja kehys, jonka avulla intuitiota voidaan paremmin ymmärtää.

3.2.2 Cognitive-experiential self-theory

CEST-teorian taustalla on kolme keskeistä oletusta, joiden kautta syntyy ensisijainen perusta muiden teorioiden yhdenmukaisuudelle. Ensinnäkin teoriassa oletetaan, että ihmiset prosessoivat tietoa kahdella itsenäisellä, järjestelmällä, jotka toimivat vuorovaikutuksessa keskenään. CEST-teoriassa näiden järjestelmien nimet ovat *kokemusperäinen järjestelmä* ja *rationaalis-analyyttinen järjestelmä*. (Epstein 2003, 159.) Toiseksi teoria olettaa, että kokemusperäinen järjestelmä on tunnevetoinen (emotionally driven). Tämä oletus mahdollistaa sen, että CEST-teoria yhdistää kokemusperäisen järjestelmänsä alle eri teorioiden ja koulukuntien erilaiset käsitykset tiedostamattomasta ja sen luonteesta. Kolmannen oletuksen mukaan ihmisellä on neljä keskeistä ja keskenään tasavertaista perustarvetta, jotka vaikuttavat yhdessä hänen toimintaansa. (Epstein 2003, 159.) Nämä perustarpeet ovat 1) tarve maksimoida mielihyvä ja minimoida kärsimys 2) tarve luoda suhteita muihin ihmisiin 3) tarve ylläpitää henkilön käsitejärjestelmän vakautta ja yhtenäisyyttä sekä 4) tarve kohentaa itsetuntoa. Muut merkittävät persoonallisuusteoriat painottavat, näkökulmasta riippuen, näistä yhtä ylitse muiden. CEST-teoriassa perustarpeet ovat sen sijaan yhtä tärkeitä. Ne vaikuttavat samanaikaisesti ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään. (Epstein 2003, 162.)

CEST-teoria syventää ja yhdentää kokemusperäisen järjestelmän

käsitteen kautta erityisesti mielen tiedostamattoman puolen ymmärtämistä (Epstein 2003, 159). Kokemusperäinen järjestelmä on automaattinen non-verbaalinen ja assosiatiiivinen oppimisjärjestelmä, jonka ihmiset jakavat muiden eläinten kanssa. Sen toiminta on assosiatiiivista, esitietoista, automaattista, sanatonta, nopeaa, vaivatonta, holistista sekä vahvasti tunnesidonnaista. Järjestelmän keskeisin tehtävä on kokemuksesta oppiminen ja sen päävaikutin on toimia hedonistisen periaatteen mukaisesti eli tavoitella positiivisia tuntemuksia ja vältellä negatiivisia. Näin ollen se on tunne-vetoinen kognitiivinen järjestelmä. Järjestelmän toiminnan ydin on assosiatiiivisessa oppimisessa, johon sisältyy klassista ehdollistumista, välineellistä ehdollistumista ja havainnoimalla oppimista. (Epstein 2010, 298.)

Rationaalis-analyyttinen järjestelmä puolestaan on evolutiivisesti nuori, verbaalinen päättelyjärjestelmä, joka toimii henkilön loogisen päättelyn ymmärryksen mukaisesti. Järjestelmän toiminta on tietoista, abstraktia, analyyttistä, tunteista vapaata sekä paneutumista ja kognitiivista kapasiteettia vaativaa. Järjestelmät toimivat rinnakkain ja tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään. Niiden molempien vaikutus näkyy ihmisen käyttäytymisessä. (Epstein 2010, 299.) Taulukossa 1 on esitetty Epsteiniä (2010) mukailleen vertailua näiden järjestelmien piirteiden välillä.

TAULUKKO 1. Kokemusperäisen/intuitiivisen ja rationaalisanalyttisen systeemin periaatteiden ja piirteiden vertailua (Epstein 2010).

Kokemusperäinen/intuitiivinen	Rationaalisanalyttinen
1. Automaattinen kokemuksesta oppiminen	1. Tietoinen ajattelu/järkeily
2. Emotionaalinen, tunteisiin kytkeytyvä	2. Vapaa tunteista
3. Hedonistinen periaate mielihyvän maksimoinnista ja kärsimyksen minimoinnista	3. Periaatteena muodostaa realistinen ja koherentti malli maailmasta
4. Assosiatiiiviset yhteydet ärsykkeiden, vasteiden ja seurausten välillä	4. Syy-seuraussuhteet ärsykkeiden, vasteiden ja seurausten välillä
5. Käyttäytymiseen vaikuttaa aiemman kokemuksen tapahtumien ja tuntemusten automaattinen arviointi	5. Käyttäytymiseen vaikuttaa tapahtumien ja mahdollisten vasteiden tietoinen arviointi
6. Nonverbaalinen: koodaa tiedon kuviksi, metaforiksi, näkymiksi, kertomuksiksi	6. Sanallinen: koodaa tiedon abstrakteiksi symboleiksi, sanoiksi ja numeroiksi
7. Holistinen	7. Analyttinen
8. Vaivaton, vaatii vähäisesti kognitiivisia resursseja	8. Suhteellisen työläs, vaatii kognitiivisia resursseja
9. Nopeampi prosessointi, suuntautunut välittömään toimintaan	9. Hitaampi prosessointi, suuntautunut myös viiveellä tapahtuvaan toimintaan
10. Vastustaa muutosta, muutokset tapahtuvat toistuvan tai voimakkaan kokemuksen kautta	10. Muuttuu vaivattomammin, muutokset tapahtuvat ajatuksen nopeudella
11. Karkeammin erotteleva: laaja yleistämistaste; vivahteet kategorinen ajattelu	11. Erottelevampi; erilaiset ulottuvuudet,
12. Kontekstisidonnaisuus	12. Kontekstista riippumattomat periaatteet
13. Kokemus passiivisuudesta: olemme tiedostamattoman ja tunteiden ohjailemia, spontaanit ja kontrolloimattomat ajatukset	13. Kokemus aktiivisuudesta ja tietoisuudesta: usko, että hallitsemme omaa ajatteluamme
14. Itsestään selvästi pätevä, kokeminen on uskomista	14. Vaatii oikeutuksen logiikan ja näytön kautta

Epsteinin teoriassa intuitio asettuu kokemusperäisen järjestelmän osajoukoksi, *intuitiiviseksi järjestelmäksi* ja hän ehdottaa intuition määritelmäksi: *"Intuition involves a sense of knowing based on unconscious information processing."* (Epstein 2010, 299). Intuitiivisen järjestelmän toimintaperiaatteet ja ominaisuudet ovat täsmälleen samat kuin kokemusperäisessä järjestelmässä. Ainoa ero on järjes-

telmien reunaehdoissa. Kokemusperäinen järjestelmä pitää sisällään kaikki sellaiset ilmiöt, jotka eivät sisälly analyttista tiedon käsittelyä. Tällöin alueeseen kuuluu muun muassa sellaisia ilmiöitä kuin jokapäiväinen automaattinen tiedon prosessointi, taikauskokset, irrationaaliset pelot, esoteeriset ja fundamentaaliset uskonnolliset uskomukset, sekä opittu havaintomotorinen koordinaatio urheilulajeissa. (Epstein 2010, 299.) Osa tutkijoista lukee nämäkin ilmiöt intuition piiriin kuuluviksi. Epsteinin käsityksen mukaan edellä mainitut ilmiöt eivät kuitenkaan ilmennä sitä, kuinka intuitio yleisesti ymmärretään (Epstein 2010, 299). Intuitiiviseen järjestelmään sisältyy sen sijaan esimerkiksi sisäiset uskomukset sekä kokemuksen kautta automaattisesti opittu tieto, kuten myös uskomukset ja vaikutelmat, jotka perustuvat samojen periaatteiden toiminnalle, mutta jotka eivät liity aiempiin kokemuksiin. Intuitiivisen järjestelmän piiriin kuuluvat myös tunnepohjaiset päätökset, luova ajattelu, joka perustuu assosiatiiivisiin yhteyksiin ja imagistisiin representaatioihin, heuristiikat, jotka perustuvat kokemusperäisiin prosesseihin, eivätkä näin ollen vaadi kognitiivista paneutumista sekä tietämys, joka perustuu kokemukseen. (Epstein 2010, 305.)

3.2.3 Systemien integroituminen

Useat eri tutkijat hahmottavat siis kahden erilaisen prosessointityylin olemassaolon, vaikka sitä käsitteellistetään hieman eri tavoin. Evans ja Stanovich (2013, 224) kuitenkin huomauttavat, että käsitys kahdesta systeemistä yhdistetään toisinaan ajatukseen kahdesta erillisestä mielestä (two mind hypothesis), joka on ajatuksena paljon vahvempi kuin käsitys duaaliprosesseista yleisesti. Toinen ylitulkinta puolestaan on, että kahden prosessointityylin taustalla olisi täsmälleen kaksi systeemiä, vaikka kaikki teoreetikot eivät suoranaisesti sitoudu tähän ajatukseen. Intuition tavoin myös kaksoissysteemimallia koskevista näkemyksistä voidaan siis eri tutkijoiden välillä löytää sekä yhdenmielisyyttä että eroavaisuuksia. Käytämme kuitenkin termiä systeemi ja käsittelemme seuraavaksi nimenomaan kahden systeemin yhteistoimintaa, koska ainakin toistaiseksi suurin osa tutkijoista on jäsentänyt asiaa näin (Evans & Stanovich 2013, 237).

Näiden kahden systeemin luonnehdinnat havainnollistavat niiden keskinäisen erilaisuuden lisäksi myös sitä, että molemmat ovat läsnä ihmisten päivittäisessä toiminnassa. Tietoinen toiminta ja harkinta vaativat enemmän aikaa, vaivaa ja energiaa, minkä vuoksi suurin osa arkisesta päätöksenteosta pohjautuu nopeasti ja vaivattomasti toimivaan intuitioon (Glöckner & Witteman 2010, 1). Jokaiseen päivään mahtuu kuitenkin myös tietoiseen ajatteluun nojaavia ratkaisuja. Käytännössä eri prosessointityylit voidaan nähdä keskenään rinnakkaisina tai vuorottelevina. Mikäli systeemit nähdään rinnakkaisina, niiden ajatellaan olevan myös vuorovaikutuksessa keskenään. Kaiken käyttäytymisen nähdään olevan molempien systeemien yhdistelmää, jossa jommankumman prosessointityylin painoarvo on suurempi. Tällöin systeemit voidaan nähdä myös jatkumon teoreettisina ääripäinä, joiden väliin toiminta käytännössä sijoittuu. Enemmän painoarvoa saava systeemi määräytyy tällöin yksilön ja tilanteen mukaan. (Epstein 2008, 25.)

Toinen tapa hahmottaa systeemien integroitumista toisiinsa on nähdä ne vuorottelevina. Tällöin intuition nähdään usein edeltävän tietoista ajattelua ja pohdintaa. Suhde voidaan käsittää siten, että rationaaliset prosessit voivat tietyin edellytyksin korjata intuitiivisten prosessin aikaansaamia virheitä. (Evans 2008, 271.) Intuitiokaan ei siis aina ole erehtymätön, vaan siinä voi olla vinoumia, joita tietoisien ajattelun avulla on tämän näkemyksen mukaan mahdollista oikaista. Toisaalta erilaisten prosessien vuorottelu voidaan nähdä myös siten, että intuitio toimii eräänlaisena tietoineksen suodattimena, joka mahdollistaa toiminnan tehokkuuden. Tällöin intuition avulla ihmisen on mahdollista hyödyntää valtavasta tietokapasiteetista vain se osuus, joka kyseisessä tilanteessa on tarpeen. (Myers 2002, 17.)

3.3 Ilmiön jäsentelystä

3.3.1 Intuition erilaiset muodot

Raami (2015, 63) muodostaa oman näkemyksensä intuition eri muodoista useiden eri tutkimuksien ja monipuolisten kirjallisten lähteiden kautta (mm. Bastick 2003; Glöckner & Witteman 2010; Kautz 2005; Keller 1983; Larsson 2001; Mayer

2007; Shavinina 2009) Hän näkee intuition moniulotteisena jatkumona, joka jaakaantuu neljään muotoon: arki-intuitioon, asiantuntijan intuitioon, visionääriiseen intuitioon sekä suoraan tietämiseen. Eri intuition muodot perustuvat erilaisiin ajattelun prosesseihin sekä tietorakenteisiin ja ovat keskenään limittäisiä ja päällekkäisiä. Arki-intuitio perustuu jokapäiväisille assosiaatioille, tuntemuksille, tunteille ja oppimiselle. Se on intuition muoto, jota ihmiset käyttävät jatkuvasti arkipäivän elämässään. Asiantuntijan intuition juuret ovat puolestaan, jollakin tietyllä erityisosa-alueella kehittyneessä metatason ajattelussa, hiljaisessa ja kehollisessa tiedossa, hahmontunnistuksessa ja tiedon automaattisessa jäsentymisessä. Visionäärisellä intuitiolla tarkoitetaan intuitiota, jonka avulla kyetään ylittämään asiantuntijuuden ja nykyisen tietämisen rajat. Visionääriiseen intuitioon liittyy, epätavallinen tietäminen, yhteys kohteen kanssa sekä visualisointia hyödyntävät rakenteet. Raamin neljäs intuition muoto on suora tietäminen. Suoran tietämisen kohdalla kokemukset muuttuvat erittäin epätavallisiksi, henkilökohtaisemmiksi ja vaikeasti tavoitettaviksi. Suoraan tietämiseen liittyy moniaistillisuus, kokemus ykseydestä, ja tilanteista, joissa ihminen saavuttaa tietoa henkilökohtaisen tietämyksensä ulkopuolelta. (Raami 2015, 62–65; Raami 2016, 112–113).

3.3.2 Tiedonmuodostuksen prosessit

Myös Glöckner & Witteman (2010) hyväksyvät yleisen näkemyksen erilaisten intuitioiden olemassaolosta, mutta esittävät tarkemman luokittelun niiden perustana olevista prosesseista. Eri teoreettiset lähestymistavat käsittävät eri tavoin, mistä intuitiot nousevat, mutta suurin osa on yhtä mieltä siitä, etteivät ne synny tyhjästä. Taustalla nähdään olevan oppimisprosesseja sekä tiedon mieleen palauttamisen ja yhdistelyn prosesseja. Malleja on mahdollista luokitella sen perusteella, miten tieto nähdään järjestyneen muistiin sekä palauttamisen ja yhdistelyn prosesseja erittelemällä. Intuitio nähdään tässä sateenvarjokäsitteenä, joten huomion keskiössä ei ole määritellä, mitkä prosessit viittaavat "aitoon" intuitioon. Kategoriat ovat myös osittain päällekkäisiä, mutta kullakin tyypillä on kuitenkin oma painopisteensä, minkä vuoksi kategorioita on mahdollista käsitellä erikseen. (Glöckner & Witteman 2010, 7.)

Assosiatiivinen intuitio on prosesseiltaan yksinkertaisin ja se perustuu ehdollistumiseen, jäljittelemiseen ja opittuihin tapoihin. Intuitiot ovat yksinkertaisia tykkäämisen tai ei-tykkäämisen tuntemuksia, jotka vaikuttavat vaihtoehtoihin reagoimiseen. Jossakin tilanteessa hyväksi osoittautunut käyttäytymistapa aktivoituu samanlaisen tilanteen edessä uudelleen ja toistuvasti vahvistetut valinnat muodostuvat rutiineiksi. Näistä rutiineista pidetään kiinni silloinkin, kun saatavilla on selvä näyttö, että niistä kannattaisi poiketa. Etenkin kovassa aikapaineessa ihmisten on todettu palaavan rutiineihinsa ja tekevän päätöksiä niiden mukaisesti.

Yhteensovittava intuitio nojaa monimutkaisempiin oppimisen ja mielenpalauttamisen prosesseihin, jotka sisältävät monien esimerkkien, tilanteiden tai asioiden sovittamisen prototyyppeihin. Mallin mukaan jokainen kokemus asiasta on tallentunut muistiin omana jälkenään. Intuitio vertaa käsillä olevaa asiaa tai tilannetta kaikkiin samankaltaisiin kokemuksiin muistissa. Intuitioiden voidaan nähdä luovan arvioita, jotka pohjautuvat otokseen muistiaineksesta.

Kasautuva intuitio puolestaan perustuu automaattisesti opitun tiedon eli muistin ja kyseisessä hetkessä havaitun informaation integroimiseen. Automaattiset tiedon otantaprosessit painottavat ja valikoivat tietoinesta sen tärkeyden perusteella. Kokonaisarviointi suhteutetaan päätöksenteon kynnykseen ja tulos tai kokonaan automaattisesti rakennettu ongelman tulkinta saavuttaa tietoisuuden.

Konstruktiiivinen intuitio on prosesseiltaan kaikkein monimutkaisin. Tietoa ei vain kerrytetä, palauteta muistista ja soviteta malleihin, vaan ihminen muodostaa mentaalisia representaatioita saatavilla olevasta ja muistista aktiivista tiedosta. Tietoa ei vain verrata olemassa oleviin malleihin, vaan representaatiot menevät olemassa olevaa tietoa pidemmälle muodostaen uusia tulkintoja ja yhdistäen elementtejä luovasti uudella tavalla. Representaatiot voidaan käsittää verkostoiksi, jotka sisältävät suoraan hankittua tietoa tai muistissa aktivoitua tietoa. Aktivaation leviäminen verkostossa auttaa löytämään automaattisessa prosessissa parhaan mahdollisen tulkinnan. Usein representaatiot ja prosessit niiden taustalla ovat täysin tiedostamattomia ja vain lopputulos saavuttaa tietoisuuden. Tunneimme, että meidän tulisi valita kyseinen vaihtoehto,

muttemme tiedä miksi. Tiedostamattomat solmut, jotka ovat yhteydessä tietoi-
siin voivat tuottaa tunteen siitä, että vaikka kaikki faktat puhuisivat vaihtoeh-
don A puolesta, jokin on siinä pielessä. Tämä voi johtaa asian uudelleenharkit-
semiseen. (Glöckner & Witteman 2010, 7-13.)

4 INTUITIO ASIANTUNTIJUUDESSA

4.1 Asiantuntijuudesta yleisesti

Väljästi määriteltynä asiantuntijalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on jonkin tietyn osa-alueen laajaa ja perusteellista osaamista. Osaamisen mittaamistapa vaihtelee kuitenkin näkökulmasta riippuen. Asiantuntijuudesta puhuttaessa nostetaan usein esiin niin kutsuttu 10 000 tunnin sääntö. Sen mukaan ihmisellä voidaan ajatella olevan jonkintasoista asiantuntijuutta, kun hän on viettänyt asiansa parissa 10 000 tuntia noin kymmenen vuoden aikana. Sääntö on kuitenkin yksinkertaistava ja suuntaa antava. Pelkkä ajan käyttäminen, jonkin taidon tai erityisosa-alueen parissa ei riitä korkeatasoisen asiantuntijuuden saavuttamiseen. Miten ajan käyttää ja mihin asioihin se painottuu, on suuri merkitys. Asiantuntijuuden psykologista luonnetta pitkään tutkinut K. Anders Ericsson (2006, 2008) painottaakin niin sanotun harkitun harjoittelun (deliberate practise) merkitystä asiantuntijuuden kehittymisessä. Harkitulla harjoittelulla tarkoitetaan harjoittelua, joka tapahtuu oman osaamisen reuna-alueilla ja sillä pyritään tietoisesti ja suunnitellusti kehittämään jotakin taitoa (Ericsson 2006, 694). Pyrkimyksenä on kehittää vaikeita taitoja niin, että ne automatisoituvat. Tämä mahdollistaa monimutkaisempien asioiden opettelemisen ja luo perustaa korkeatasoisemmalle asiantuntijuudelle ja asiantuntijaintuutiolle.

Asiantuntijuutta voidaan tarkastella sen kriisin näkökulmasta, joka on asettanut ammattilaisten tiedollisen osaamisen uudenlaisen arvioinnin kohteeksi. Perinteisesti asiantuntijan toiminnan on nähty pohjautuvan tieteellisiin menetelmin kerättyyn ja koeteltuun objektiiviseen tietoon sekä nojaavan teoreettisten mallien soveltamiseen. (Hoyle & John 1995, 46.) Vielä 1900-luvulla asiantuntijuus oli siis kontekstistaan riippumattomien teorioiden sovittamista käsillä olevaan tilanteeseen. Etenkin auttamisammateissa 1980-luvulta lähtien on kuitenkin alettu antaa arvoa myös paikalliselle ja jaetulle viisaudelle, joka ainakin osittain on vähentänyt paremmin tietämisen painoarvoa. (Peavy 2004,

25–26.) Viime aikoina myös objektiivisen tiedon ylivertaisuus asiantuntijoiden toiminnassa on kyseenalaistettu ja laajimmillaan kritiikki on kohdistunut objektiivisen tiedon olemassaoloon ylipäätään. Tarkemmin rajattuna kyseenalaiseksi on asetettu se, että asiantuntijat pystyisivät monimutkaisissa arjen tilanteissa nojaamaan teorioiden tarjoamiin yksinkertaisiin ja teknisiin ratkaisuihin. (Furlong 2000, 17–18.)

Dreyfus ja Dreyfus (1980) ovat luokitelleet asiantuntijuuden kehityksen viiteen eri tasoon. Tässä yhteydessä olennainen huomio liittyy siihen, että luokittelun mukaan edistyessään asiantuntija toimii yhä vahvemmin intuition varassa. Siinä missä aloittelija vielä turvautuu kontekstista riippumattomien toimintasääntöjen opetteluun ja noudattamiseen, toimii kokenut asiantuntija pääasiassa intuitioonsa nojaten ilman tietoista prosessointia. Jäsennyksen mukaan kontekstista riippumaton tieto asettuu siis kehityksen alimmille tasoille, kun taas ylempien tasojen toimintaan liittyy kyseiseen tilanteeseen liittyvien havaintojen sujuva tekeminen ja painottaminen niiden merkityksellisyyden perusteella. (Dreyfus & Dreyfus 1980.) Talvitie (2014, 68–69) näkee Dreyfusien määrittelemän asiantuntijuuden psykologin työn viitekehyksessä siten, että kokenut osaja osaa kiinnittää huomionsa aloittelijan näkökulmasta merkityksettömiin seikkoihin, kytkeä erillisiltä tuntuvia asioita toisiinsa sekä asettaa ne uuteen tarkastelukehykseen. Toimintaan liittyy siis havainnointia ja tulkintaa, jotka eivät tapahdu tietoisien prosessoinnin alueella.

Eri osaamisaloilla toteutetuissa koneälytutkimuksissa on havaittu, että koneet ovat ihmisiä nopeampia ja tarkempia toteuttamaan sääntöjä, mutta huippuasiantuntijoiden suorituksiin ne eivät yllä. Monilla erilaisilla asiantuntijuuden alueilla kone voikin suoriutua aloittelijaa paremmin, mutta häviää koneelle toimijalle. (Dreyfus & Dreyfus 2005, 781–782.) Kun objektiiviseen tietoon nojaava tietämys ja sääntöjen soveltamiseen perustuva toiminta yksinään nähdään riittämättömäksi, tarvitaan niiden rinnalle myös muunlaista tietämistä. Tutkimuksissa onkin havaittu, että kun arviointia tai päätöksentekoa ei voi perustaa pelkästään objektiivisiin tosiasioihin, ihmiset nojautuvat yleensä aiempiin kokemuksiin ja intuition (Gilovich, Griffin & Kahneman 2002).

4.2 Hiljainen tieto

Hiljainen tieto on suomennettu englannin kielen käsitteestä tacit knowledge. Termi tacit puolestaan on johdettu latinankielisestä sanasta tacitus, jolla on seuraavia merkityksiä: hiljainen, puhumatta oleva, vaiti, mainitsematta, pohtimatta, käsittelemättä jätetty, sanaton tai huomaamaton. Laajasti määriteltynä voidaan sanoa, että *"-- siihen sisältyy kaikki se geneettinen, ruumiillinen, intuitiivinen, myyttinen, arkkityyppinen ja kokemusperäinen tieto, jota ihmisellä on ja jota ei voida ilmaista verbaalisin käsittein."* (Koivunen 1997, 77–79.) Intuition käsitteen tapaan hiljainen tietokin on kuitenkin vaikeasti kuvattava ja monin tavoin määritelty käsite. Edes tieteellisissä tarkasteluissa ei aina määritellä, mistä täsmällisesti ottaen puhutaan, kun käsitettä käytetään. (Gourlay 2006, 60.) Arjen kielenkäytössä hiljaisella tiedolla viitataan usein yleisesti kokemukselliseen tietoon, kun taas työelämässä sillä kuvataan työkokemuksen kautta kertynyttä osaamista ja taitavuutta (Pohjalainen 2012, 1). Hiljaisen tiedon käsitteen luojana nähdään amerikkalainen Michael Polanyi (1966, 4), joka kuvasi sen olemusta sanomalla, että tiedämme aina enemmän kuin pystymme kertomaan. Polanyi hahmottaa ihmisen tietoisuuden jäävuorena, josta ilmaistuna osana näkyy vain huippu suurimman osan jäädessä pinnan alle piiloon. Kaplinski (1982, 155) käyttää samaa vertauskuvaa ja kuvaa pitkän evoluutiokehityksen myötä saavutetun viisauden jäävuoren pinnan alla olevana osana, kun taas sen näkyvä osa on tietoista ja tietoisesti opittua.

Jäävuorivertauksen lisäksi tietoa voidaan hahmottaa myös sen erilaisten ulottuvuuksien kautta siten että, hiljaisen tiedon vastapuolelle asettuu eksplisiittinen tieto, jota voidaan kutsua myös fokusoiduksi. Keskeinen ero näiden kahden välillä on se, että fokusoitua tietoa voidaan ilmaista suoraan ja sen kriittinen arvioiminen on täten mahdollista. (Koivunen 1997, 78.) Hiljaisen tiedon suhteen tutkijat puolestaan ovat keskenään melko samanmielisiä siitä, että sen ilmaiseminen sanoin on vaikeaa. Lisäksi siinä tietämisen perusteena on tunne tai vakuuttuneisuus tietämisestä, minkä vuoksi perusteiden vakuuttava sanallistaminen on haastavaa. (Pohjalainen 2012, 2.) Polanyin (1996, 4) kuuluisa esimerkki tästä on se, että pystymme tunnistamaan tutut kasvot tuhansien jou-

kosta, muttemme osaa kertoa, miten tunnistimme ne. Nonakan ja Takeuchin (1995) näkemyksen mukaan hiljaisen tiedon ymmärtäminen ja artikuloiminen kuitenkin luovat pohjan uuden tiedon rakentamiselle. Tässä tulkinnassa hiljaisen tiedon ilmaiseminen nähdään siis sen haasteellisuudesta huolimatta mahdollisena ja tärkeänä. Sen sijaan esimerkiksi Wilsonin (2002) mukaan hiljaista tietoa on mahdoton artikuloida tai siirtää ja se jää täten aina hiljaiseksi. Hiljaisen tiedon artikuloimista ja siirtämistä koskevissa näkemyseroissa onkin suuri merkitys sillä, miten käsite määritellään. Mikäli se nähdään implisiittisenä yksilön toimintaan vaikuttavana rakenteena, artikuloimista pidetään hyvin haastavana. Jos taas hiljainen tieto määritellään pikemminkin tietämisen prosessiksi ja tietotaidoksi, on sen ilmaiseminenkin helpompaa. (Toom 2008, 46.)

Hiljaisen tiedon ymmärtämisen ja tutkimisen näkökulmasta on siis merkitystä sillä, määritelläänkö se ensisijaisesti produktina vai prosessina. Toisinaan se käsitetään kuitenkin epämääräisesti ja samanaikaisesti molempina, vaikka ainakin teoreettisesti eronteko näiden näkökulmien välille on mahdollista (Toom 2008, 48). Hiljainen tieto produktina voidaan nähdä kasaantuneena tietämyksenä, eräänlaisena ajattelun ja toiminnan tuotteena. Myös toimintaan vaikuttavat ja siinä näkyvät uskomukset, asenteet ja arvot sisältyvät tähän tietopohjaan. Mikäli ilmiöön sen sijaan otetaan prosessinäkökulma, voidaan puhua tiedon sijaan hiljaisesta tietämisestä. Tällöin huomion keskiössä on ammatilaisen taitava toiminta, jossa tietämys ilmenee. (Pohjalainen 2012, 6.)

Hiljainen tieto käsitetään toisinaan yleisellä tasolla intuition lähikäsitteeksi, mutta niiden välistä suhdetta on tarkasteltu myös lähemmin. Nurminen (2000, 23) hahmottaa intuition kykynä nähdä sisäisesti ja tietää suoraan rationaalisia prosesseja käyttämättä. Hiljaisen tiedon nähdään näin tulevan tietoisuuteen nimenomaan intuition kautta. Myös Koivunen (1997, 82) kuvaa intuition hetkeä valaistumisena, jossa ihminen käsittelee samanaikaisesti molempia tiedon lajeja ja muodostaa niistä jotakin uutta. Intuitio voidaan näin nähdä linkkinä hiljaisen ja fokusoidun tiedon välillä. Mikäli intuition ja hiljaisen tiedon suhde hahmotetaan Nurmisen (2000) ja Koivusen (1997) tavoin, voidaan intuition kehittäminen nähdä arvokkaana hiljaisen tietovarannon käyttöön saamisen näkökulmasta.

4.3 Asiantuntijaintuitio

Asiantuntijaintuitio (expert intuition) on jonkin alan, kentän tai asiantuntijuuden sisälle kehittynyttä vaistomaisesti ja sujuvasti toteutuvaa toimintaa. Se mahdollistaa nopean poikkeamien huomaamisen, ratkaisujen tekemisen ja mahdollisten seurausten arvioinnin. Asiantuntijaintuitiota on toisinaan tarkasteltu omana intuition muotonaan, mutta toisaalta voidaan nähdä myös, että keskeisenä erona on ainoastaan sen kehittyminen pitkän kokemuksen ja alan perusteellisen tuntemuksen myötä. (Glöckner & Witteman 2010, 13.) Tällöin intuitiivisen ajattelun ei itsessään ajatella olevan luonteeltaan ratkaisevalla tavalla erilaista, vaan lähinnä kehittyneempää ja tiettyyn alaan liittyvää.

Asiantuntijaintuition tutkimiseen liittyy luonnollisesti samankaltaisia haasteita kuin intuition tutkimiseen yleisestikin. Osin tiedostamattoman alueella liikkuvien prosessien tarkastelu ja artikulointi on vaikeaa. Lisäksi kiinnostuksen kohteena olevien asiantuntijoiden löytäminen ja saaminen mukaan tutkimukseen voi olla hankalaa. Oman haasteensa muodostaa myös autenttisen tilanteen luominen, sillä tutkimusolosuhteet ja tarkkailtavana olo saattavat ohjata tutkimushenkilöt suosimaan analyttistä päättelyä ja harkintaa intuition käyttämisen sijaan. (Glöckner & Witteman 2010, 17.) Tutkimustilanteissa intuition käyttö saattaa näin jäädä oikeisiin arjen tilanteisiin verrattuna vähäisemmäksi, mikä aiheuttaa tutkimuksen tuloksiin vääristymiä.

4.3.1 Erilaiset ajatteluprosessit

Yhden tavan hahmottaa asiantuntijan toiminnan erilaisia ajatteluprosesseja ja niiden kehittämistä tarjoaa Schönin (1983) kolmijakoinen luokittelu, jossa sekä tiedostamattomalla että tiedostetulla tietämisellä ja ajattelulla on oma roolinsa. Ensimmäinen prosesseista sijoittuu tiedostamattoman ja intuitiivisen puolelle, sillä siinä ajattelu on implisiittistä ja tieto näkyy toiminnassa itsessään (knowing in action). Tämä tietämys pohjautuu usein kokemuksiin ja teorioihin liittyviin uskomuksiin, jotka ovat karttuneet pitkällä aikavälillä. Prosessiin liittyy myös asiantuntijan toimintojen automatisoituminen, joka saa työskentelyn näyttämään vaivattomalta. (Schön 1983.) Vaikka Schön itse ei käytä ajattelus-

saan intuition käsitettä, voidaan tällä prosessilla nähdä olevan tiivis yhteys intuitiiviseen ajatteluun (Furlong 2000, 30.) Asiantuntijan työskentelyn aikana ajatteluprosessi voi siirtyä välillä myös tietoiselle puolelle ilman että toiminta keskeytyy (reflection in action). Näin voi tapahtua esimerkiksi jonkin hankaluuden tullessa vastaan ja vaatiessa analyttistä pohdintaa tai harkintaa. Kolmas prosessi toteutuu retrospektiivisesti itse tilanteen jälkeen, ja sen tavoitteena on artikuloida prosessia itselle tai toisille (reflection on action). (Schön 1983.) Pyrkimyksenä on siis muuttaa koettu tapahtuma verbaaliseen muotoon.

Oman toiminnan reflektointi ja sanallistaminen jälkikäteen voi olla hankalaa, mutta samalla se on asiantuntijoille keino kehittää itse toimintaa ja sen aikana tapahtuvaa tiedon prosessointia (Claxton 2000, 35). Vaikka kriittiset hetket toiminnan aikana havahduttavatkin asiantuntijan prosessoimaan asiaa tietoisella tasolla ja mahdollisesti hankkimaan lisätietoa tilanteen ratkaisemiseksi, tämä ei vielä johda oppimiseen. Sen sijaan oppiminen ja sitä kautta myös toimintatapojen muutos mahdollistuvat, kun hän jälkikäteen pohtii tapahtumaa ja siinä tekemiään ratkaisuja kriittisesti. (Schön 1987.) Vaikka tämä työ tehdään pääosin analyttistä ajattelua hyödyntäen, Dreyfus ja Dreyfus (2005, 709) huomauttavat, että myös reflektiossa ja siihen liittyvässä muiden näkökulmien hahmottamisessa on mukana intuitiivista ajattelua. McAlpine, Weston, Beuchamp, Wiseman ja Beuchamp (1999) puolestaan ovat täydentäneet teoriaa liittämällä siihen reflektion, joka toteutuu toimintaan valmistautumisen yhteydessä (reflection for action). Sillä on läheinen yhteys suunnittelun kanssa, mutta ne eroavat siinä, että reflektio pohjautuu olennaisella tavalla aiempiin kokemuksiin, kun taas suunnittelussa mennyttä ei ole välttämätöntä ottaa huomioon. (McAlpine ym. 1999, 109.)

4.3.2 Asiantuntijaintuitio tunnistamisena

Intuitio määritellään usein ”tietämiseksi, tietämättä miten tietää”. Yksinkertainen määritelmä on lähtökohtaisesti toimiva, sillä se antaa käsityksen intuition luonteesta. Jokaisella on kokemuksia tilanteista, joissa jokin asia tuntuu aidosti oikealta, vaikkei sille löydy perusteluita. Ihminen kokee tietävänsä, että hänen

on toimittava tietyllä tavalla, vaikkei hän tiedä miten ja miksi hän tietää. Tällaiset tilanteet ovat yksi syy siihen, miksi intuitioon liitetään helposti mystisiä piirteitä. Kognitiivisen psykologian kentällä intuition ilmiö on pyritty riisumaan turhasta salaperäisyydestä ja tekemään ymmärrettävämmäksi. Ihmisen päätöksentekoa pitkään tutkinut, laaja-alainen tiedemies ja taloustieteen nobelisti, Herbert A. Simon (1992, 155) on määritellyt intuition seuraavalla tavalla:

”Tilanne on antanut vihjeen, vihjeen ansiosta asiantuntija saa muistiin tallennetun informaation käyttöönsä ja informaatiosta saadaan vastaus. Intuitio ei ole enempää eikä vähempää kuin tunnistamista.”

Simonin määritelmä asettaa aiemmin esitetyn yksinkertaisen intuition määritelmän uuteen valoon. Tästä näkökulmasta ”tietämättä miten” – tietäminen ei olekaan intuition keskeinen erityispiirre, vaan laajemmin arkista havainnointia kuvaava ominaisuus. Tarina palomiehestä, jolla on äkillinen tarve poistua palavasta talosta juuri ennen sen romahtamista, tuntuu maagiselta ja herättää ihmetystä. Ihmettelemme kuitenkin harvoin sitä, kuinka tunnistamme välittömästi nurkan takaa ilmestyvän ystävämme. (Kahneman 2012, 273.) Simon esittää, ettei ihmisillä ole tietoista pääsyä prosessiin, joka mahdollistaa asioiden ja ihmisten tunnistamisen. Tunnistettuamme ystävämme voimme jälkikäteen kertoa seikoista, jotka auttoivat tunnistamisessa. Emme kuitenkaan lopulta tiedä, mitkä olivat juuri ne vihjeet ja piirteet, jotka mahdollistivat tunnistamisen. (Simon 1992, 155.) Tämä pätee niin arkisissa kuin erityisemmissä tilanteissa. Asiantuntijaintuitio voidaan siis määritellä jotakin erityistä osa-aluetta koskevaksi kehityneeksi tunnistamiseksi.

Asiantuntijuuden ja päätöksenteon tutkimuksen saralla De Grootin (1943/1978) sekä myöhemmin Chasen ja Simonin (1973) shakinpelaajille tekevät tutkimukset olivat urauurtavia. Tutkimuksissa pyrittiin selvittämään, mikä erottaa huippupelaajat amatööreistä. Selvisi, että huippupelaajilla on mielessään kymmeniä tuhansia erilaisia kokemuksen myötä opittuja malleja. Mallien avulla he tunnistavat noviiseja paremmin ja nopeammin shakkilaudalla olevia tilanteita, ja pystyvät näkemään parhaan mahdollisen siirron useiden vaihtoehtojen joukosta. Tämä tapahtuu intuitiivisesti, ilman paneutumista ja vaivaa.

Shakin pelaajille tehdyt tutkimukset ovat vaikuttaneet erityisesti *naturalistisen päätöksenteon näkökulman* (Naturalistic Decision Making, NDM) syntyyn (Kahneman & Klein 2009, 515). Näkökulma sai alkunsa 1980-luvulla ja se tutkii ihmisten päätöksentekoa tosielämän olosuhteissa (Klein 2008, 456). NDM-tutkijoiden erityinen mielenkiinto on haastavissa tilanteissa tapahtuvissa menestyksekkäissä asiantuntijaintuitioissa (Kahneman & Klein 2009, 515). NDM-näkökulman sisällä on eri teorioita, jotka pyrkivät ymmärtämään asiantuntijoiden päätöksentekoa. Yksi keskeisimmistä Naturalistisen päätöksenteon näkökulman syntyyn ja kehitykseen vaikuttaneista tutkimuksista oli Kleinin, Calderwoodin ja Clinton-Cirocon (1986/2010 uudelleen julkaistu) palopäälliköiden päätöksentekoprosessia kuvaamaan ja analysoimaan pyrkinyt tutkimus. Palopäälliköt toimivat vaikeissa olosuhteissa kovan paineen alla. Tämän vuoksi heidän päätösten on oltava nopeita ja mahdollisimman hyviä. Tutkimuksen merkittävin löytö oli, että tositilanteessa päätöksiä tehdessään palopäälliköt harkitsivat harvoin enempää kuin yhtä vaihtoehtoa. (Klein, Calderwood & Clinton-Cirocco 2010, 197). He pystyivät valitsemaan automaattisesti kokemuksen myötä karttuneiden mallien joukosta vakuuttavimman ja sopivimman vaihtoehdon, jota harkitsivat ensimmäisenä.

Tutkimuksen havaintojen pohjalta syntyi paljon huomiota saanut *tunnistamisen virittämän päätöksen malli* (Recognition-Primed Decision model, RPD-malli). RPD-malli on yhdistelmä intuitiota ja analyysiä (Klein 2008, 458). Sen avulla voidaan ymmärtää kuinka asiantuntijat pystyvät tekemään nopeita ja hyviä valintoja vertailematta vaihtoehtoja. Se koostuu kolmesta vaiheesta: hahmontunnistuksesta (pattern matching), mentaalista simulaatiosta (mental simulation) ja toimeenpanosta. (Klein 2008, 459.)

Asiantuntijan päätöksenteon perusta on erilaisten mallien ja hahmojen varastossa, jota hän on kokemuksen kautta kerryttänyt, ja jota hän kykenee monipuolisesti hyödyntämään. Hahmot sisältävät tietoa siitä, kuinka eri tilanteissa kannattaa toimia sekä mitkä tilanteessa olevat asiat viestivät toimintatavan puolesta (Klein 2008, 457). Päätöksenteon hetkellä käsillä olevaa tilannetta verrataan opittuihin malleihin ja mieleen nousee tilanteeseen sopiva toimintatapa. Hahmontunnistus tapahtuu intuitiivisesti järjestelmä 1:n puolella.

Mentaalisen simulaation vaiheessa arvioidaan tietoisesti kuvittelemalla, miten mieleen noussut malli toimisi käsillä olevassa tilanteessa. Mallin sopiessa tilanteeseen aloitetaan toiminta. Jos se on melkein sopiva, mallia yritetään soveltaa tilanteeseen tai sitten kokeillaan epätyypillisempiä vaihtoehtoja, kunnes toimiva ratkaisu löytyy. Hyvin usein kokeneen asiantuntijan mieleen ensimmäisenä tullut ratkaisumalli on tarpeeksi tyydyttävä tilanteen hoitamiseksi. (Klein 2008, 457–458.)

Tällaista asiantuntijan nopeaa intuitiivista päätöksentekoa käsitellessä mainitaan usein käsite *ohutsiivutus* (thin slicing). Tämä tarkoittaa tilannetta, jossa ihminen pystyy pienen satunnaisen näytteen avulla saamaan nopeasti kokonaiskuvan tilanteesta (Ambady 2010, 271; Gladwell 2006). Päällisin puolin näytteen sisältämän informaation ja vihjeiden määrä on vähäinen (ohut), mutta siivu yltää kuitenkin tarpeeksi syvälle tilanteen olemuksen ytimeen. Toisin sanoen käsillä olevat vihjeet tarjoavat asiantuntijalle tarpeeksi tietoa kokonaistilanteen luonteesta.

Kahneman ja Klein (2009, 520) esittävät, että tilanteen tai olosuhteiden on täytettävä kaksi ehtoa, jotta pätevät intuitiiviset valinnat ovat ylipäättään mahdollisia. Ensinnäkin ympäristön on tarjottava riittävästi asianmukaisia vihjeitä tilanteen luonteesta. Toiseksi ihmisillä on oltava mahdollisuus oppia/tunnistaa oleelliset vihjeet joko tietoisesti tai tiedostamatta. Nämä ovat taidon hankkimisen kaksi perusehtoa, kun ne täyttyvät asiantuntijan intuitiot perustuvat luultavimmin taitoon ja ne ovat luotettavampia. Hogarth (2001, 89) puolestaan toteaa, että intuitiivisen päätöksenteon laatu ja luotettavuus riippuvat siitä millaisessa *oppimisympäristössä* (learning structure) toimitaan. Ystävällisissä oppimisympäristöissä (kind learning structure) ihmisillä on mahdollisuus oppia ympäristön paikkansapitäviä säännönmukaisuuksia ja suhteita, kun taas häijyistä (wicked) oppimisympäristöistä asioiden välisten yhteyksien oppiminen on joko todella heikkoa, harhaanjohtavaa tai mahdotonta.

Ihminen oppii kokemuksen kautta ja samalla kehittyy myös intuitio. Tällainen oppiminen on suurilta osin automaattista ja *hiljaista* (tacit). Opimme esillä olevista ja esille tulevista asioista (*“what we see”*), mutta emme niistä, jotka jäävät piiloon (*“what we don’t see”*). Piiloon jäävät asiat ovat usein

juuri niitä, joiden huomioiminen on usein edellytys johdonmukaiselle oppimiselle. (Hogarth 2001, 90.) Häijyt (wicked) oppimisympäristöt ovat otollinen alusta vinoutuneiden asiantuntijaintuitioiden kehittymiselle.

4.4 Intuition vinoumat ja epäluotettavuus

Kokemukseen ja asiantuntijuuteen nojaavaa intuitiivista prosessointia on tarkasteltava kriittisesti, jotta henkilön omat mieltymykset ja tunteet eivät pääsisi vääristämään tehtyjä ratkaisuja. Intuitiivinen päättely on luonteeltaan assosiatiiivista, mikä voi aiheuttaa virheellisiä päätelmiä muuan muassa siitä, että kahden asian esiintyminen samanaikaisesti tai sisällöllinen samankaltaisuus ilmentäisi kausaalisuutta. Tyypillisiä virhepäätelmiä ovat myös jatkuvien muuttujien tulkitseminen selvärajaisiksi luokiksi, tiedon palasten yhdistäminen yhtenäiseksi tarinaksi sekä ainoastaan omien olettamusten mukaisen tiedon etsintä. Myös omien kykyjen yliarviointi voi johtaa asiantuntijaa harhaan. (Gilovich ym. 2002; Myers 2002.) Intuitiivinen tiedon prosessointi ei siis aina ole virheetöntä, vaan intuitioonsa tukeutuvan asiantuntijan tulee tiedostaa ajatteluun liittyvien mahdollisuuksien lisäksi myös sen riskit.

4.4.1 Heuristiikat ja vinoumat

Toisin kuin edellä esitelty NDM-koulukunta, heuristiikkojen ja vinoumien (Heuristics and biases, HB) lähestymistapa suhtautuu epäilevästi asiantuntijaintuitioon ja asiantuntijoiden päätöksentekoon ylipäänsä (Kahneman & Klein 2009, 517). Toisinaan nämä kaksi koulukuntaa on nähty toistensa vastakohtina, mutta suurimmalta osin ne kuitenkin jakavat asiantuntijaintuitiota koskevat keskeisimmät oletukset. (Kahneman & Klein 2009). Koulukunnat ovat yhtä mieltä siitä, että joidenkin ammattilaisten intuitiiviset päätökset ovat taidokkaita ja osa virheellisiä. HB-koulukunnan tutkijat ovat kuitenkin kiinnostuneet enemmän asiantuntijoiden intuitiivisessa päätöksenteossa tapahtuvista virheistä kuin onnistumisista, ja tätä näkökulmaa tarkastelemme seuraavaksi.

Paul Meehlin 1900-luvun puolivälissä tekemät, asiantuntijoiden ja tilastollisten algoritmien ennusteiden osuvuutta vertailevat tutkimukset ovat

toimineet heuristiikkojen ja vinoumien koulukunnan alkuinnoittajana (Kahneman & Klein 2009, 517; Kahneman 2012, 255). Itse näkökulma sai alkunsa 1970-luvulla Amos Tverskyn ja Daniel Kahnemanin tutkimuksista (Keren & Teigen 2004, 89). Kahneman ja Tversky huomasivat, että arviointi- ja valintatilanteissa ihmisten toimintaa ohjaa joukko tiedostamattomia yksinkertaistavia periaatteita, jotka pelkistävät monimutkaiset tilanteet helpommin käsiteltävään muotoon (Kahneman & Tversky 1974, 185). Näitä periaatteita kutsutaan heuristiikoiksi ja ne vaikuttavat ihmisen intuitiivisen ajattelun puolella (systemi 1). Kahneman (2012, 117) määrittelee heuristiikan seuraavasti:

"Heuristiikan tekninen määritelmä on yksinkertainen proseduuri, jolla löytää riittäviä, jos kohta usein epätäydellisiä vastauksia vaikeisiin kysymyksiin."

Heuristiikat ovat usein melko hyödyllisiä, mutta ne voivat myös johtaa vakaviin systemaattisiin virheisiin eli vinoumiin (Kahneman & Tversky 1974, 185). Asiantuntijat eivät välty heuristiikkojen vaikutuksilta, vaikka he ovatkin keskimääräistä harjaantuneempia omaa erikoisalaansa koskevassa päätöksenteossa. Asiantuntijoilla voi ilmetä esimerkiksi taipumusta oman asiantuntijuuden tuomaan yli-itsevarmuuteen, mikä johtaa helposti virheellisiin ratkaisuihin (Kahneman & Klein 2009, 523).

Luotettavalla intuitiolla tarkoitetaan intuitiota, joka auttaa saavuttamaan tilanteen vaatiman parhaan mahdollisen lopputuloksen. Pätevät intuitiot nousevat kokemuksen myötä karttuneista taidoista ja tiedoista, jotka ovat automatisoituneet. Intuitiot voivat nousta myös vinoutuneista heuristiikoista, jolloin intuitiivisilla päätöksillä voi olla kohtalokkaat seuraukset.

4.4.2 Erilaiset vinoumat

Vinoumia on tutkittu ja nimetty jo usean vuosikymmenen ajan erityisesti psykologian, käyttäytymis- sekä taloustieteiden puolella. Ne voivat olla seurausta kognitiivisista rajoitteista, prosessointistrategioista, havainnon jäsentymisen periaatteista, itsekeskeisestä näkökulmasta, erityisestä motivaatiosta, tunteista ja ajattelutavasta. (Keren & Teigen 2004, 92.) Uraauurtavassa artikkelissaan

(1974) Kahneman ja Tversky jaottelivat valinta- ja arviointitilanteessa käytetyt heuristiikat kolmeen kategoriaan: *edustavuuden heuristiikoihin* (representativeness heuristics), *saataavuuden heuristiikoihin* (availability heuristics) sekä *ankkuroinnin heuristiikoihin* (adjustment and anchoring heuristic). Vinoumat asettuivat näiden kategorioiden alle sen mukaan, minkä luontoisen heuristiikan seurauksena ne ilmenevät.

Bayazi ja Oreg (2009) jakavat vinoumat myös kolmeen luokkaan, joita ovat *yksinkertaistusvinoumat* (simplification biases), *vahvistusvinoumat* (verification biases) ja *säätelyvinoumat* (regulation biases). Luokittelun taustalla on ajatus, että vinoumat ovat seurausta ihmisten pyrkimyksestä saavuttaa elämän perustavanlaatuisia motivaatiopäämääriä. Ihmisten väliset erot vinoumien esiintymisessä riippuvat siitä, miten ihmiset ovat suuntautuneet näihin päämääriin. Yksinkertaistusvinouman taustalla on ihmisen pyrkimys ymmärtää todellisuutta. Vahvistusvinoumia ilmenee, kun pyritään saavuttamaan johdonmukaisuutta ja yhtenäisyyttä. Säätelyvinoumien taustalla puolestaan vaikuttaa halu saavuttaa nautintoa ja välttää kipua. (Bayazi & Oreg 2009, 176.)

Yksi yleisimmistä päättelyn vinoumista on niin kutsuttu "What you see is all there is" -vinouma (WYSIATI). Tämä tarkoittaa ihmisten taipumusta tehdä johdonmukaisia päätelmiä rajallisten todisteiden perusteella. Johdonmukaisuuksia hakeva järjestelmä 1 hyödyntää käsillä olevaa informaatiota, mutta ei ota päättelyssä huomioon informaatiota, joka siltä puuttuu. (Kahneman 2012, 104–105.) Kahneman (2012, 104) havainnollistaa tätä esimerkillä, jossa ihmisten tehtävänä on arvioida, tuleeko henkilöstä, joka on älykäs ja vahva, hyvä johtaja. Yleensä ihmisten automaattinen vastaus tähän on "kyllä". Jos listan seuraava sana olisi ollut *korruptoitunut*, vastaukset olisivat muuttuneet.

Eräs asiantuntijat noviiseista erottava ominaisuus on, että todelliset asiantuntijat tietävät milloin eivät tiedä ja osaavat huomioida tämän päätöksenteossaan (Kahneman & Klein 2009, 524). Tehdessämme päätöksiä sen perusteella, mitä tiedämme, olisi olennaista kysyä mitä olisi tärkeä tietää ennen päätösten tekemistä. Toisaalta ihmisillä on taipumus ottaa huomioon informaatio, joka tukee ja vahvistaa heidän omia uskomuksiaan ja jättää huomiotta ne asiat, jotka kyseenalaistavat niitä. Tällöin on kyse vahvistusharhasta. (Nickerson 1998.)

Ankkuroitumisvaikutuksella tarkoitetaan päättelyn vääristymää, jossa alustava tieto vaikuttaa siihen, millaisia arvioita ihmiset lopulta tekevät (Kahneman & Tversky 1974, 1128). Kokeessaan Kahneman ja Tversky pyysivät opiskelijoita arvioimaan Afrikan maiden prosenttiosuutta YK:n jäsenistä. Kokeen aluksi pyöräytettiin onnenpyörää, jota oli käsitelty niin, että se pysähtyi joko numeron 10 tai 65 kohdalle. Opiskelijoita pyydettiin kirjaamaan onnenpyörän osoittama luku ylös ja tämän jälkeen heiltä kysyttiin kaksi kysymystä: ”Onko Afrikan valtioiden prosenttiosuus YK:n jäsenistä suurempi vai pienempi kuin juuri kirjoittamasi luku?” ja ”Mikä on paras arvauksesi Afrikan valtioiden prosenttiosuudesta YK:n jäsenistä?”. Numeron 10 saaneiden keskimääräinen arvio oli 25 % ja 65 saaneiden 45 %. Onnenpyörän pyöräytyksellä ei tietenkään ole minkäänlaista vaikutusta asiaa koskevaan olennaiseen informaatioon. Tästä huolimatta alussa saatu luku vaikutti siihen, millaisen vastauksen opiskelija antoi. (Kahneman & Tversky 1974, 1128; Kahneman 2012, 141.) Soveltaen voidaan ajatella, että ihmisten kanssa toimiessa ankkuroitumisvaikutus voi ilmetä esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö kertoo käsityksensä jostakusta sinulle tuntemattomasta henkilöstä. Tämä toisen ihmisen käsitys saattaa vaikuttaa siihen, miten kohtaat puheenaiheena olleen ihmisen.

4.4.3 Intuition luotettavuuden arvioinnista

Puhuttaessa asiantuntijaintuition vinoumista on olennaista tarkastella kysymystä siitä, miten luotettava intuitio voidaan erottaa vinoutuneesta. Pätevät asiantuntijaintuitiesi nojaavat todelliseen taitoon, kun taas virheelliset nousevat vinoutuneista tietorakenteista, mutta näiden kahden erottaminen toisistaan on haastavaa. Sekä oikeaan osuvaan että vinoutuneeseen intuitioon voi liittyä vahvaa varmuuden tunnetta. (Kahneman & Klein 2009, 522.) Asiantuntijaintuition luotettavuuden voidaan yksinkertaistetusti nähdä tarkoittavan sitä, miten hyvin intuitiivisesti nousseet päätökset ja toimintamallit vievät kohti toivottua lopputulosta. Asiantuntijuuden ala kuitenkin vaikuttaa vahvasti siihen, miten tämä määräytyy. Joidenkin erityisalojen kohdalla intuition luotettavuuden määrittäminen on helpompaa kuin toisten. Aiemminkin esimerkkinä käytetyn palopäällikön intuitio voidaan nähdä luotettavana, jos hän siihen nojaten pys-

tyy sammuttamaan tulipalon mahdollisimman nopeasti ja vähäisin vahingoin sekä pelastamaan näin ihmishenkiä. Sen sijaan esimerkiksi kiinnostuksen kohteenamme olevan ohjaajan työ on asiantuntijatehtävä, jossa yhtä ja ainoaa oikeaa reittiä ja vastausta ei useinkaan ole olemassa. Alan luonne vaikuttaa siis siihen, kuinka täsmällisesti asiantuntijan työn tavoite ja sitä kautta luotettavan intuition kriteerit voidaan määritellä.

Shanteau (2015) painottaa asiantuntijatehtäväympäristön (task domain) merkitystä asiantuntijuuden ymmärtämisessä. Vaikka tiedetään, että eri alojen asiantuntijat toimivat eriluontoisten tehtävien parissa, heidät niputetaan saman asiantuntijakäsitteen alle ja käsitellään yhtenä ryhmänä. Shanteaun mukaan suuri osa päätöksenteon tutkijoista on omaksunut ajatuksen asiantuntija-alueiden yhdestä kultaisesta standardista (golden standard) tai uniikista perustotuudesta (ground truth), johon asiantuntijoilla on kokemuksensa ja erityisten taitojen vuoksi mahdollisuus omalla alueellaan päästä käsiksi. (Shanteau 2015, 170.) Tällainen ajatus johtaa siihen, että asiantuntijoiden välistä yksimielisyyttä pidetään luotettavuuden ja pätevän asiantuntijuuden tärkeänä kriteerinä, eikä se ota huomioon alojen erilaisia luonteita.

Aiemmassa tutkimuksessaan Shanteau (1992) tutki, millä aloilla asiantuntijat pärjäsivät hyvin ja millä huonosti. Tutkimustulosten päivitettyssä jäsentelyssä hän jakaa aloja neljään luokkaan pätevyyden asteen mukaan. Korkeimmat pätevyysasteen ammattilaiset, kuten esimerkiksi sääennustajat ja fyysikot, toimivat staattisempia ominaisuuksia sisältävissä ympäristöissä. Sen sijaan matalamman pätevyysasteen ammattilaisten, kuten kliinisten psykologien ja meklareiden, toimintaympäristöt ovat dynaamisempia ja nopeasti muuttuvia. Mitä enemmän ihmisten käyttäytymiseen liittyviä ominaisuuksia ympäristö sisältää, sitä muuttuvampi ja vaikeasti ennustettavampi se on ja sitä vaihtelevampia ovat myös asiantuntijoiden valinnat. (Shanteau 2015, 171.)

Asiantuntijuutta lähestytään yleensä juuri päätöksenteon näkökulmasta, jolloin asiantuntijat nähdään erinomaisina valintojen tekijöinä. Tällöin taustalla vaikuttaa ajatus yhdestä parhaasta mahdollisesta ratkaisusta sekä asiantuntijoiden yhteisymmärryksestä asiantuntijuuden mittana. Asiantuntijoiden ratkaisut heijastuvat suhteessa tähän päteviksi tai vinoutuneiksi. (Shanteau

2015, 172–173.) Tällainen ajattelu toimii joillakin aloilla, muttei kaikilla. Shanteau painottaa, että varsinkin niin sanotuista vähäisen pätevyyden aloista puhuttaessa asiantuntijuutta on lähestyttävä eri tavalla. Hän esittelee yhdeksi vaihtoehdoksi näkökulman, jota kutsutaan nimellä domain sensitive view of expertise. Näkökulman keskeiset huomiot ovat seuraavat:

1) Asiantuntijan ensisijainen tehtävä ei ole tehdä valintoja, vaan auttaa asiakkaita saavuttamaan laajasti määritelty tavoitetila. Yksittäisten vastausten antamisen sijaan tarkoituksena on muotoilla suunnitelma, jonka avulla tavoite voidaan saavuttaa.

2) Asiakkaan tavoitteen saavuttaminen vaatii monien, jatkuvasti muuttuvien ja dynaamisten tekijöiden käsittelemistä. Tilanteet, joissa asiantuntijat työskentelevät ovat monin verroin haastavampia ja monimutkaisempia kuin tutkijoiden käsittelemät yksinkertaistetut mallit.

3) Asiantuntijan tehtävä on selkiyttää tilannetta asiakkaalle eli toisin sanoen luoda järjestystä kaaokseen.

4) Kokemukseen ja ongelmien luonteen syvälliseen ymmärtämiseen nojaten asiantuntija pyrkii auttamaan asiakasta selkiyttämään ajatuksiaan. Tyypillisesti asiantuntija tuo esille useita erilaisia vaihtoehtoisia polkuja kohti haluttua päämäärää.

5) Loppujen lopuksi asiakas - ei asiantuntija - tekee suurimman osan valinnoista ja lopullinen vastuu on hänen. (Shanteau 2015, 172.)

5 INTUITIO OHJAUSTILANTEESSA

Edellä olemme tarkastelleet intuition käsitettä ja ilmiötä eri näkökulmista. Aloitimme aiheen käsittelyn intuition yleisien teorioiden ja kuvausten tutkimisella, minkä jälkeen suuntasimme tarkastelun intuition asiantuntijuuden kontekstissa. Seuraavaksi tarkoituksenamme on koota esitetyjä asioita tiivistäen yhteen ja kytkeä ne ohjauksen maailmaan. Ensimmäisessä alaluvussa tämä tehdään yleisemmällä tasolla ja toisessa alaluvussa niitä lähestytään omakohtaisesta näkökulmasta.

5.1 Intuitio ohjauksen kontekstissa

Tämä osio on rakennettu neljän keskeisen kysymyksen ympärille siten, että edellä esitetyt asiat tulevat systemaattisesti läpikäydyiksi, mutta samalla esityksen jäsenitys palvelee sisällön ymmärtämistä ohjauksen kontekstissa. Aloitamme käsittelyn kuvaamalla, mihin käsityksiin ymmärryksemme ohjauksesta ja ohjaustilanteesta nojaa. Tämän jälkeen tarkastelemme sekä intuition määrittelyä ohjauksen viitekehysessä, että sen merkitystä ohjaajan asiantuntijuudessa. Viimeinen kysymys käsittelee intuition luotettavuutta ohjauksen kontekstissa.

5.1.1 Mitä tarkoitamme ohjauksella ja ohjaustilanteella?

Käsitykset ohjauksesta ja sen tavoitteista vaikuttavat luonnollisesti olennaisella tavalla siihen, miten intuitiota tässä kontekstissa lähestytään ja ymmärretään. Puhuessamme ohjauksesta näemme sen laaja-alaisesti sitoutumatta mihinkään tiettyyn toimintaympäristöön. Tukeudumme ajattelussamme professori R. Vance Peavyn (1999, 18–19) ajatuksiin sosiodynaamisesta ohjauksesta, jonka periaatteet soveltuvat ohjauksen monille eri kentille. Hahmotamme ohjaustilanteen tässä nimenomaan kahdenkeskisenä vuorovaikutustilanteena, joka on erityinen sen epäsymmetrisyyden vuoksi. Peavy kuvaileekin ohjaajan roolia keskustelukumppaniksi, joka pyrkii ymmärtämään ja tarjoamaan mahdollisuuden uusille ajatuksille. (Peavy 1999, 46–47.) Ajattelemme, että ohjaaja pyrkii tarjoamaan oh-

jattavalle ja hänen ajatuksilleen sekä tuntemuksilleen tilaa ja aikaa, mutta oletuksena ei ole, että hän saisi niitä samassa määrin omille asioilleen.

Peavyn (1999) mukaan ohjaus on toisen auttamiseen pyrkivää välittämistä, rohkaisemista sekä ihmisten omaa reflektointia tukevaa sosiaalista toimintaa. Terapiaan verraten ohjauksessa ihmistä ei nähdä sairaana ja parannusta tarvitsevana, vaan keskiössä on toivon ja tuen antaminen sekä auttaminen toiminnan suunnittelussa. Ohjaus ei siis tähtää myöskään valmiiden ratkaisujen antamiseen, vaan pyrkii tukemaan yksilön aktiivisuutta ja auttamaan tätä löytämään voimavaroja ongelmien kohtaamiseen ja muutoksiin elämässä. (Peavy 1999, 26–29.) Tämä näkemys sopii hyvin yhteen omaan käsitykseen ohjauksesta, jonka pyrimme erottamaan neuvonnasta. Neuvonnan kohdalla voidaan ajatella, että apua kaipaava ihminen tulee neuvojan luo ja esittää sanallisen kysymyksensä. Toiminnan tavoitteena ja samalla onnistumisen tunnusmerkkinä voidaan nähdä vastauksen antaminen esitettyyn kysymykseen. Näemme, että neuvonnan perusta on informaatiossa, kun taas ohjauksen perusta on kokemuksessa.

Ajattelemme, että ihminen tulee ohjaukseenkin aina *kysymyksen* kanssa. Tällöin *kysymys* täytyy kuitenkin ymmärtää laajemmin kuin pelkkänä sanallisena lauseena, sillä se voi ilmetä muillakin tavoilla. Näemme, että ihmiselle tärkeä *kysymys* on perimmäiseltä luonteeltaan kokemuksellinen. Arkielämässä ilmaistuna *kysymys* on olo, jonka ihminen haluaa muuttuvan johonkin suuntaan ja tämä olon muuttuminen voidaan ajatella *kysymykseen* vastaamisena. Ohjattava saattaa esimerkiksi tulla ohjaukseen hyvin ahdistuneena miettien kysymystä ”Mitä teen lukion jälkeen?”. Ohjauksen jälkeen hänen kysymyksensä saattaa olla sama, mutta siihen liittyvä olo on ennemminkin uteliaan innostunut. Toisessa tapauksessa olon muuttuminen voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ihminen onnistuu ohjauksen avulla löytämään *kysymykselleen* sanallisen muodon. Kolmannen kohdalla olon muuttuminen voi taas olla vahvistuksen saamista ajatuksilleen ja sitä kautta sysäys toimintaan. Joskus kuulee ohjaajien kertovan ohjaustilanteista, joissa he eivät itse olleet sanoneet mitään, ja tästä huolimatta ihminen oli kokenut ohjauksen valtavan hyödylliseksi. Tällaisissa tapauksissa pelkkä kuunteleminen on ollut toimiva tapa olon muuttumiseksi.

Ohjaajan tehtävä on auttaa ihmistä hänen *kysymyksensä* kanssa, vaikkei kummallakaan ohjaustilanteen alussa ole välttämättä käsitystä siitä, mitä se tulee tarkoittamaan. Peavy (1999) korostaakin tietämättömyyden välttämättömyyttä tilanteissa, joissa tavoitteena on auttaa toista. Ohjaajan toiminnassa tämä näkyy myös ei-tietävän henkilön aseman ottamisena siten, että ohjattavalla on mahdollisuus kertoa hänen huolistaan, tilanteestaan ja tarpeistaan. (Peavy 1999) Yhdymme tähän ajatukseen ja näemme tietämättömyyden ohjaustilanteen keskeisenä lähtökohtana ja elementtinä.

Agor (1986) näkee intuition soveltuvan nimenomaan olosuhteisiin, joissa on paljon epävarmuutta, ennustamattomia muuttujia, rajallisesti aikaa ja tilanne, jossa ei ole selvää, miten edetä. Tällainen ympäristö vaatii joustavaa, nopeaa ja ennustamattomiin muuttujiin perustuvaa päätöksentekoa. Kaikki nämä kuvailut sopivat ohjaustilanteeseen, minkä vuoksi intuition kysymysten tarkastelu tässä kontekstissa on varsin perusteltua. Welsch ja Lyons (2001) puolestaan painottavat intuition välttämättömyyttä tilanteissa, joissa vihjeet ovat omalaatuisia ja hienoisia, minkä vuoksi niitä ei voida tunnistaa vain systemaattisia tiedon muotoja käyttämällä. Ohjattavan kommunikaatio voi olla implisiittistä, eksplisiittistä, tiedostamatonta ja toisinaan ristiriitaista. Kaiken tämän tiedon pohjalta ohjaaja pyrkii parhaansa mukaan ymmärtämään ohjattavaa ja tässä prosessissa intuition käyttö on välttämätöntä. (Laub 2006.) Seuraavan kysymyksen kohdalla käsittelemmekin sitä, miten intuitio voidaan ohjauksen kontekstissa ymmärtää.

5.1.2 Miten käsitämme intuition ohjauksen kontekstissa?

Intuition käsite on moniselitteinen ja siitä on esitetty lukuisia eri tulkintoja. Bettschin (2008, 3) mukaan intuitiolle on löydettävissä yhtä monta määritelmää kuin käsitteellä on käyttäjiä. Pyrkimyksenämme ei olekaan valita määritelmistä parasta, sillä emme näe eri näkemyksiä kilpailevina tai toisiaan poissulkevinä. Sen sijaan eri lähestymistavat avaavat ilmiöön erilaisia näkymiä, minkä ansiosta eri käsitykset yhdessä luovat vaikeasti määriteltävästä ilmiöstä kattavimman kuvan. Nojaamme tässä Epsteinin (2010, 6) ajatukseen siitä, että käsitteen arvo määrittyy sen hyödyllisyyden kautta. Tässä tapauksessa intuition käsitteen laa-

jempi ja monipuolisempi määrittely on käyttökelpoisempi kuin sen tiukka rajaaminen. Hyödyllisyyden näkökulmasta pidämme käyttökelpoisena Strickin ja Dijksterhuisin (2011, 28) kuvausta, jonka mukaan ”intuitio on tietämisen tunnetta siitä, kuinka toimia ilman kykyä sanallistaa miksi”. Tämä määritelmä tuo ohjauksen viitekehyksessä teoreettisen käsitteen lähemmäs kokemuksellista todellisuutta. Hyödyllisyyden ajatus näkyy myös kaksoissysteemimallin idean avaamisessa. Mallin erilaisten jäsentelyiden taustalla on yhteinen ajatus ihmisen mielen jakaantumisesta tietoiseen ja ei-tietoiseen, jotka asettuvat keskenään limittäin ja muodostavat yhdessä mielen kokonaisuuden. (Evans 2009) Informaation prosessointia ja ajattelua tapahtuu molemmilla alueilla, mutta niiden muodot ja luonne ovat erilaisia. Ohjauksen kontekstissa näiden alueiden ja prosessien luonnehdinnat voivat auttaa ohjaajaa hahmottamaan ja tunnistamaan eri systeemien toimintaa ja niiden yhteispeliä omassa ohjauksessaan. Lisäksi prosessit ja ilmiöt, joihin intuitio-sanalla viitataan, tapahtuvat suurelta osin eittietoisella alueella, minkä vuoksi kaksoissysteemimallin hahmottaminen voi auttaa niiden ymmärtämisessä.

Raami (2015) hahmottaa intuition jatkumona, joka jakaantuu neljään muotoon: arki-intuitioon, asiantuntijan intuitioon, visionääriseen intuitioon sekä suoraan tietämiseen. Eri muodot ovat keskenään limittäisiä, mutta niillä on myös omat ominaispiirteensä. Ohjauksen kontekstissa olemme kiinnostuneita erityisesti asiantuntijan intuitiosta, jossa keskiössä ovat tietyllä erityisosa-alueella kehittynyt metatason ajattelu, hiljainen ja kehollinen tieto, hahmontunistus ja tiedon automaattinen jäsentyminen. Ohjaustilanne näyttäytyy tällöin asiantuntijuuden toimintaympäristössä, jossa toimimisessa voi ajan myötä harjaantua. Ohjauksen yleisinhimillisten piirteiden vuoksi näemme sen koskettavan myös arki-intuitiota, joka perustuu jokapäiväisille assosiaatioille, tuntemuksille, tunteille ja oppimiselle. (Raami 2015, 62–65.)

Näiden intuition eri muotojen voidaan nähdä perustuvan erilaisille ajattelun prosesseille sekä tietorakenteille, joita puolestaan Glöckner ja Witteman (2010) erittelevät. Tämänkään jäsentelyn tarkoituksena ei ole määritellä oikeaa intuitiota, vaan hahmottaa erilaisia prosesseja intuition taustalla. Ohjauksessa prosesseiltaan yksinkertaisin eli assosiatiiivinen intuitio ohjaa rutii-

ninomaiseen toimintaan, jota ei voida pitää ainutkertaisissa tilanteissa toimimisessa riittävänä vaihtoehtona. Yhteensovittava intuitio puolestaan nojaa jo monimutkaisempiin prosesseihin, joissa käsillä olevaa tilannetta verrataan kaikkiin samankaltaisiin kokemuksiin muistissa. Ohjaustilanteissa käsillä olevat asiat ovat kuitenkin usein monimutkaisia ja yksilöllisiä, minkä vuoksi kyseisessä hetkessä havaittua informaatiota olisi hyödyllistä suhteuttaa ja yhdistää aiempaan tietämykseen joustavasti. Tällöin voidaan puhua kasautuvasta intuitiosta, joka painottaa ja valikoi tietoa sen tärkeyden mukaan. Moniulotteisissa ja dynaamisissa ohjaustilanteissa kasautuvan intuition prosesseja voidaan pitää keskeisinä. Prosesseiltaan kaikkein monimutkaisin eli konstruktivinen intuitio puolestaan viittaa prosessointiin, jossa tietoa ei vain verrata olemassa oleviin malleihin, vaan representaatiot menevät olemassa olevaa tietoa pidemmälle muodostaen uusia tulkintoja ja yhdistäen elementtejä luovasti uudella tavalla. Tällainen prosessointi ei ole varsinaisesti keskiössä asiantuntijan intuitiossa, mutta uskomme, että se voi ilmetä myös ohjaajan työskentelyssä, emmekä näin näe syytä sulkea tätä mahdollisuutta pois.

5.1.3 Mitä intuitio tarkoittaa ohjaajan asiantuntijuudessa?

Tarkastelemme ohjausta asiantuntijaintuition näkökulmasta, mutta emme pidä ohjausta perinteisenä asiantuntija-alana. Sen sijaan näemme ohjauksen pikemminkin asiantuntijuuden kriisin näkökulmasta, joka on asettanut kyseenalaiseksi sen, että asiantuntijat pystyisivät monimutkaisissa arjen tilanteissa nojaamaan teorioiden tarjoamiin yksinkertaisiin ja teknisiin ratkaisuihin. (Furlong 2000, 17–18.) Ohjaustilanteiden vihjeet eivät ole tunnistettavissa pelkästään systemaattisia tiedon muotoja käyttämällä (Welsch & Lyons 2001) ja ohjattavan kommunikaatio voi olla niin monimuotoista, että intuition käyttö on välttämätöntä tilanteen ymmärtämiseksi (Laub 2006). Kuunteleminen ja ymmärtäminen eivät näin ole täysin rationaalisia prosesseja, vaan kokemuseräisellä tai intuitiivisella järjestelmällä on siinä oma roolinsa. Tukeudumme ohjauksen näkökulmasta katsoen myös Dreyfusin ja Dreyfusin (1980) toteamukseen siitä, että edistyesään asiantuntija toimii yhä vahvemmin intuition varassa. Heidän näkemystään ohjaukseen soveltaen voidaan ajatella, että aloitteleva ohjaaja saattaa vielä her-

kemmin turvautua erilaisten toimintasääntöjen ja mallien opetteluun ja noudattamiseen, kun taas kokenut ohjaaja toimii pääasiassa intuitioonsa nojaten ilman tietoista prosessointia.

Puhuessamme intuitiosta ohjaajan asiantuntijuudessa emme kuitenkaan näe ohjaajan intuitiota erityisenä intuition lajina. Sen sijaan ohjaajan asiantuntijaintuitio voidaan hahmottaa Glöcknerin ja Wittemanin (2010) ajatusta mukaillen intuition, jolle tunnusomaista on kehittyminen pitkän kokemuksen ja alan perusteellisen tuntemuksen myötä. Simonille (1992) intuitio näyttäytyy ensisijaisesti tunnistamisena ja asiantuntijaintuitio voidaankin tätä ajatusta mukaillen määritellä jotakin erityistä osa-aluetta koskevaksi kehittyneeksi tunnistamiseksi. Ohjaustilanteessa tämä tunnistaminen voi kohdistua esimerkiksi ohjattavan implisiittisiin ja eksplisiittisiin viesteihin, joiden hahmon ohjaaja tunnistaa aiemman kokemuksensa perusteella. Vaikka ohjaajan intuitiota ei siis nähdäkään omana, erityisenä intuitiolajinaan, myös ohjaustilanne luo tietyn viitekehyksen, jossa intuition laajasta ilmiöstä jotkut piirteet ja elementit nousevat esille toisia vahvemmin.

Asiantuntijaintuition käsitteeseen läheisesti liittyvä hiljainen tieto on merkityksellinen myös ohjauksessa. Hahmotamme intuition ja hiljaisen tiedon suhteen Nurmisen (2000) ja Koivusen (1997) tavoin siten, että intuitio toimii linkkinä hiljaisen ja fokusoidun tiedon välillä tuoden myös tiedostamattoman tietopohjan aineksia tietoisuuteen. Ohjaustilanteeseen tullessaan ohjaajalla on valtavasti kokemuksen pohjalta rakentunutta tietoa, josta hän ei kuitenkaan ole tietoinen, ja jota hänen on vaikea tai jopa mahdoton sanallistaa. Koivusen (1997, 82) kuvauksen mukaisesti intuition hetki voidaan nähdä valaistumisena, jossa ihminen käsittelee samanaikaisesti sekä hiljaista että fokusoitua tietoa muodostaen niistä jotakin uutta. Kuvaus tulee lähelle Glöcknerin ja Wittemanin (2010) ajatuksia intuition monimutkaisista taustaprosesseista, jotka ovat asiantuntijan toiminnassa läsnä. Ohjaustilanteessa tämä intuition hetki antaa ohjaajalle mahdollisuuden hyödyntää eri tavoin oppimaansa tietoa kyseisessä tilanteessa toimiakseen. Asiantuntijat ovatkin kertoneet käyttävänsä intuitiota tietoisesti ja pystyvänsä hyödyntämään sitä tahdonvaraisesti. Lisäksi tutkimustulokset viittaavat siihen, että intuition käyttöä on mahdollista kehittää ja

sen kehittymisen kannalta intuition käytön ja kokemuksen tietoinen käsittely on keskeistä. (Raami & Mielonen 2011, 247.) Ohjaajan intuition kehittäminen voidaan nähdä näin osana hänen asiantuntijuuttaan, koska se voi mahdollistaa hiljaisen tietovarannon ymmärtämisen ja käyttöön valjastamisen.

Tähän kehittämistyöhön yhden hyödyllisen näkökulman tarjoaa Schönin (1983) kolmijakoinen luokittelu, jossa hän jaottelee ajattelun prosesseja kolmeen eri luokkaan. Ohjaajan toimintaan tuotuna ensimmäinen prosesseista on ohjaajan tiedostamatonta toimintaa ohjaustilanteessa. Ohjaajan ajattelu on implisiittistä, jolloin kokemuksiin ja uskomuksiin pohjautuva tietämys näkyy ohjaajan toiminnassa itsessään (knowing in action). Tietyt toiminnot ovat automatisoituneita, mikä tuo työskentelyyn vaivattomuuden tunnun. Ohjaajan kohdalla tämä automatisoituminen saattaa liittyä esimerkiksi nonverbaaliseen viestintään tai kysymysten esittämiseen. Ohjaustilanteen aikana ohjaajan ajatteluprosessi voi kuitenkin välillä siirtyä myös tietoiselle toiminnan keskeytymättä (reflection in action). Näin voisi tapahtua esimerkiksi silloin, kun ohjattava reagoi täysin odottamattomalla tavalla tai esittää tiedollisesti erityisen haastavan kysymyksen. Tällöin ohjaaja pysähtyy miettimään asiaa tietoisesti ja analyttisesti pohtien. Prosesseista kolmas toteutuu itse ohjaustilanteen jälkeen, ja sen tavoitteena on sanallistaa ohjauksen tapahtumia itselle tai toisille (reflection on action). Oppiminen ja sitä kautta myös toimintatapojen muutos mahdollistuvat, kun jälkikäteen pohditaan tapahtunutta ja tehtyjä ratkaisuja kriittisesti (Schön 1987). Toomin (2008, 14) mukaan ainutkertaisista sosiaalisista tilanteista nouseva tieto on kuitenkin vaikea käsitteellistää, sillä se ei lähtökohtaisesti ole sanallista. Vähintään yhtä vaikeaa on intuition käytön ja intuitiivisten ratkaisujen tunnistaminen ja verbalisointi. Näkisimme kuitenkin yhtenä käyttökelpoisena apuvälineenä oman ohjauksen säännöllisen videoinnin. Useiden videoiden kuvaaminen voisi totuttaa ohjaajan taltiointiin ja vähentää näin jännitystä tehden tilanteesta samalla luonnollisemman. Kuvaamiseen tottumattomalla ohjaajalla tarkkailtavana olo voi johtaa korostetusti suosimaan analyttistä päättelyä ja harkintaa samaan tapaan kuin voi Glöcknerin ja Wittemanin (2010, 17) mukaan käydä asiantuntijoiden intuitiota tutkittaessa. Omia ohjausvideoita tarkastelemalla ohjaajan voisi olla mahdollista tunnistaa intuitiivisen toiminnan het-

kiä ja arvioida sitä, mihin ne tilanteessa johtivat tai olivat johtamatta. Ohjauksen toimintaympäristö on otollinen tällaiselle oppimiselle, sillä väärään osuneella intuitiolla ei yleensä ole tuhoisia seurauksia. Toisaalta oikealle intuitiollekaan ei ohjauksen kontekstissa ole yksiselitteistä määritelmää, mitä pohdimme lisää myöhemmin intuition luotettavuutta tarkastelevan kysymyksen kohdalla. McAlpine ja kumppanit (1999) ovat täydentäneet Schönin (1983) jaottelua lisäämällä siihen reflektion, joka toteutuu toimintaan valmistautumisen yhteydessä (reflection for action). Ohjaajan intuition näkökulmasta tämä voisi käytännössä tarkoittaa oman intuitiivisen puolen tunnistamista ja sille virittäytymistä ennen ohjaustilannetta.

Asiantuntijoiden päätöksentekoa on tarkasteltu useista eri näkökulmista, joista NDM- ja RDP-mallien mukaan asiantuntijat pystyvät tekemään päätöksiä vertailematta suurta määrää eri vaihtoehtoja. RDP-malli menee käsitteellistyksessään pidemmälle ja jakaa päätöksenteon kolmeen vaiheeseen, jotka ovat hahmontunnistus, mentaalinen simulaatio ja toimeenpano (Klein 2008, 459). Ohjaajana asiantuntijuus voidaan nähdä varastona, jossa on paljon erilaisia, kokemuksen pohjalta kerrytettyjä ohjaustilanteeseen, vuorovaikutukseen ja ihmiseen liittyviä hahmoja ja malleja. Ne sisältävät tietoa siitä, kuinka eri tilanteissa kannattaa toimia sekä mitkä tilanteessa olevat asiat viestivät toimintatavan puolesta (Klein 2008, 457). Päätöksenteon hetkellä käsillä olevaa tilannetta verrataan intuitiivisesti opittuihin malleihin ja mieleen nousee tilanteeseen sopeva toimintatapa. Mentaalisen simulaation vaiheessa arvioidaan tietoisesti kuvittelemalla, miten mieleen noussut malli toimisi käsillä olevassa tilanteessa ja toimitaan tämän arvion mukaisesti. (Klein 2008, 457–458.) Sosiodynaamisen ohjauksen piirissä ohjaaja ei pyri tekemään päätöksiä ohjattavan puolesta, mutta hän tekee ohjausvuorovaikutuksen kannalta olennaisia ratkaisuja muun muassa kielenkäytössään (Peavy 1999, 26 & 86). Kysymykset ovat ohjauksen olennainen työväline, ja niihin liittyvää päätöksentekoa esimerkiksi kysymyksen muotoilusta ja ajoittamisesta voidaan pitää ohjauksen kannalta tärkeänä. Kleinin (2008, 458) mukaan kokeneen asiantuntijan mieleen ensimmäisenä tullut ratkaisumalli on riittävän hyvä tilanteen hoitamiseksi. Ohjauk-

sen ja kysymisen näkökulmasta voidaan siis ajatella, että kokeella ohjaajalla tilanteeseen sopiva kysymys tulee mieleen nopeasti.

Asiantuntijan nopeaa intuitiivista päätöksentekoa käsiteltäessä puhutaan usein myös ohutsiivutuksesta, jossa ihminen pystyy pienen satunnaisen näytteen avulla saamaan nopeasti kokonaiskuvan tilanteesta (Ambady 2010, 271). Päällisin puolin näytteen sisältämän informaation määrä on vähäinen, mutta se riittää asiantuntijalle niin, että hän pääsee tarpeeksi syvälle tilanteen olemuksen ytimeen. Arjen ohjaustilanteissa aika on usein hyvin rajallinen ja ohjattavaan liittyvästä tiedosta vai murto-osa välittyy ohjaajalle. Intuition käytön ja ohutsiivutuksen avulla ohjaajan voisi kuitenkin olla mahdollista päästä riittävän syvälle ohjattavan kysymyksen ja hänen tilanteensa ydintä. Toisaalta rajallinen informaatio voi ajaa ihmisen tekemään virheellistä ”aukkojen täyttämistä” eli johdonmukaisia päätelmiä rajallisten todisteiden perusteella (Kahneman 2012, 105.) Tätä ja muita intuition luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä tarkastelemme seuraavan kysymyksen kohdalla.

5.1.4 Mitä intuition luotettavuus tarkoittaa ohjaustilanteessa?

Asiantuntijan intuition luotettavuudesta puhuttaessa asiantuntijuuden alalla on merkitystä sekä toimintaympäristön että intuition luotettavuuden arvioinnin näkökulmasta. Kahnemanin ja Kleinin (2009, 520) mukaan intuitiiviset valinnat voivat olla mahdollisia, kun ympäristö tarjoaa riittävästi asianmukaisia vihjeitä tilanteen luonteesta ja ihmisillä on mahdollisuus oppia nämä oleelliset vihjeet tietoisesti tai tiedostamatta. Hogarth (2001, 89) puolestaan puhuu oppimisympäristöjen erilaisista luonteista ja toteaa, että ystävällisissä ympäristöissä ihmisillä on mahdollisuus oppia ympäristön paikkansapitäviä säännönmukaisuuksia ja suhteita, kun taas häijyistä oppimisympäristöistä asioiden välisten yhteyksien oppiminen on joko todella heikkoa, harhaanjohtavaa tai mahdotonta. Ohjaustilanne oppimisympäristönä asettuu tulkintamme mukaan Hogarthin (2001) kuvaamien ympäristöjen välimaastoon. Toisaalta vuorovaikutukseen liittyy tiettyjä opittavissa olevia säännönmukaisuuksia, mutta toisaalta jokainen sosiaalinen tilanne on ainutkertainen ja ohjattavan kommunikaatio voi olla epäselvää ja ristiriitaista (Laub 2006). Yhdessä ohjaustilanteessa tai hetkessä havai-

tut säännönmukaisuudet eivät välttämättä pädekään enää seuraavassa ja näin ollen asioiden välisten yhteyksien oppiminen on haastavaa.

Tarkasteltava asiantuntijuuden ala vaikuttaa myös siihen, miten intuition luotettavuutta on mahdollista määritellä tai arvioida. Emme näe ohjausta asiantuntija-alana, jolla voitaisiin määritellä asiantuntijoiden yhteisymmärryksen pohjalta parhaat mahdolliset ratkaisut ja arvioida tehtyjen ratkaisujen oikeellisuutta niihin nähden. Ohjaus kuuluu paremminkin Shanteaun (2015) kuvaamiin aloihin, joiden toimintaympäristöt ovat dynaamisia ja niissä on paljon ihmisten käyttäytymiseen liittyviä ominaisuuksia. Tämä tekee ympäristöstä vaikeammin ennustettavan ja siinä toimivien asiantuntijoiden valinnoista vaihtelevampia. Ohjauksen tavoitteet voivat myös vaihdella tilanteesta riippuen ja toisaalta samoihinkin tavoitteisiin voidaan päätyä montaa eri reittiä. Näin ollen intuition luotettavuuden arviointi ei voi perustua yleisiin standardeihin tai oikeisiin vastauksiin. Siinä missä perinteisillä asiantuntija-aloilla luotettavana intuitiona voidaan pitää intuitiota, joka auttaa saavuttaman parhaan mahdollisen lopputuloksen, ohjauksessa luotettava intuitio voisi näyttäytyä intuitionä, joka toimii riittävän hyvänä reittinä toivottuun suuntaan.

Ohjauksen kontekstissa intuition luotettavuuden arviointia voidaan lähestyä myös kysymällä, mitä se ei ainakaan ole eli milloin voidaan puhua intuition vinoumista. Hogarthin (2001) mukaan opimme esillä olevista ja esille tulevista asioista, mutta emme niistä, jotka jäävät piiloon. Johdonmukainen oppiminen kuitenkin edellyttäisi usein juuri niitä asioita, jotka jäävät näkymättömiin. Ohjaustilanteessa ohjaajan tietoon tulee vain pieni osa ohjattavaa koskevista asioista ja johtopäätösten tekeminen tämän rajallisen tietoaineksen pohjalta voi olla vinoutunutta. Yksi asiantuntijoiden intuition vinoumien lähteistä on myös vain omia olettamuksia tukevan tietoaineksen huomioiminen (Nickerson 1998), joka voi ohjaajan kohdalla vahvistaa liian suppean informaation perusteella tehtyä, virheellistä johtopäätöstä entisestään.

Ankkuroitumisvaikutuksella puolestaan tarkoitetaan päättelyn vääristymää, jossa alustava tieto vaikuttaa siihen, millaisia arvioita ihmiset lopulta tekevät (Kahneman & Tversky 1974). Peavy (1999, 80) kehottaakin ennen ohjaustilannetta tarkastelemaan omaa psyykkistä valmiutta siten, että omat en-

nakko-oletukset ja -käsitykset eivät rajoittaisi ohjattavasta saatavaa kuvaa. Mikäli ohjaaja ei ole omista lähtöoletuksistaan tietoinen, esimerkiksi kuulopuheet ja muiden mielipiteet ohjattavasta saattavat häiritä ohjaustilannetta. Näin ohjaaja alkaakin toimia oman käsityksensä kanssa sen sijaan, että hän kohtaisi ihmisen. Kahnemanin ja Kleinin (2009) mukaan tärkeä, asiantuntijat noviiseista erottava ominaisuus onkin se, että todelliset asiantuntijat tietävät milloin eivät tiedä. Tiedon ja oman asiantuntemuksen rajallisuuden ymmärtäminen ja tunnistaminen voidaan nähdä hyvin keskeisenä myös ohjauksessa. Kun ohjaaja ymmärtää oman tietämyksensä rajat, hän voi venyttää niitä kysymällä ohjattavalta, joka on oman elämänsä asiantuntija. Mikäli ohjaaja ei kuitenkaan tunnista tai tunnusta näitä rajoja, vinoutuneiden intuitioiden ja tulkintojen riski kasvaa.

5.2 Ohjaajan omakohtainen suhde intuitioon

Edellisessä alaluvussa toimme intuitioon liittyvät erilaiset näkökulmat ja teoriat ohjauksen kontekstiin. Esittelimme yleisesti ajatuksiamme siitä, kuinka ne voisivat näyttäytyä ohjaustilanteessa ja ohjaajan intuitiossa. Tutkimuksemme tavoitteena on avata yleisiä näkymiä intuition tutkimiseen ja kehittämiseen ohjauksen kentällä, mutta myös auttaa yksittäistä ohjaajaa ymmärtämään omaa intuitiotaan ja tulemaan siitä tietoisemmaksi omassa elämässään. Jotta intuitiota koskeva tieto voisi tulla osaksi ohjaajan toimintaa ohjaustilanteessa, hänen on muodostettava siihen omakohtainen suhde ja henkilökohtainen tapa, jolla löytää reitti intuition luokse omassa elämässään. Tutkimuksemme etenee niin rakenteellisesti, sisällöllisesti, päämäärällisesti kuin tyyllillisesti teoriasta kohti käytäntöä, laaja-alaisesta kohti kohdennetumpaa ja yleisestä kohti omakohtaista. Tämän tarkoituksena on ikään kuin rakentaa portaita käsitteellisestä maailmasta kohti elävää elämää. Kuvaannollisesti voisi ajatella, että portaiden ei ole tarkoitus rakentua paperin pinnalle, vaan kurottaa paperista kohti lukijaa ja hänen kokemusmaailmaansa, jossa viimeisten askelmien muuraus lopulta mahdollisesti tapahtuu. Näin ollen portaidemme ensimmäiset askeleet ovat käsitteellisiä, mutta tavoitteen saavuttamiseksi, askel kerrallaan, niihin täytyy sekoittaa konkreettisempia, todelliselta elämältä maistuvia aineksia. Tässä ta-

pauksessa se tarkoittaa tapaa, jolla me itse saamme omakohtaisesti otteen intuition ilmiön helmasta ohjauksen kontekstissa.

Näin ollen tämä alaluku on luonteeltaan, hengeltään ja tyyliältään täysin erilainen kuin tutkimuksemme aiemmat luvut. Se on enemmän esseistinen kuin tieteellinen, ja sen kieli on enemmän moniselitteistä kuin täsmällistä. Luku voidaan nähdä yhtenä esimerkkinä tavasta tarttua aiemmin esiteltyyn teoreettiseen tietoon, ja sulauttaa se osaksi omaa käsillä olevaa ymmärrystä ilmiöstä. Meille luku on ollut tärkeä tapa jäsentää auki ja selkiyttää omaa, tutkimusprosessin aikana kehittynyttä ymmärrystämme intuitiosta, ohjauksesta ja elämästä. Olemme kirjoittaneet luvun itseämme varten ja tekstiin ovat päätyneet vain ne asiat, joita kohtaan olemme kokeneet henkilökohtaisesti suurinta intoa ja mielenkiintoa. Aito kiinnostus ja kokemus asioiden henkilökohtaisesta tärkeydestä ovat toimineet lähtökohtana ja mittapuuna kaikelle kirjoitetulle.

Tämän luvun teksti on sekä valmis että keskeneräinen. Se on kuin varresta irrotettu kukka, joka on laitettu kirjan kansien väliin painon alle kuivumaan. Hetken aikaa kukka säilyttää vehreytensä. Kuitenkin heti, kun se menettää yhteyden muuhun kasviin, elämä alkaa paeta siitä ja värit haalistua. Siinä hetkessä katoaa lopullisesti mahdollisuus nähdä, millaiseksi se olisi vielä saattanut kehittyä osana muuta kasvia. Kun kirjoittaa syventyen auki, mitä asioista ajattelee ja kuinka ne kokee, muuttuu tapamme ymmärtää käsittelemämme asioita. Näin ollen kirjoitettu teksti kertoo menneestä ymmärryksestämme eikä tämänhetkisestä. Jos nyt kirjoittaisimme tämän alaluvun uudelleen, on hyvin mahdollista, että ajatukset, joiden esittelemiseen käytimme paljon sivutilaa, loistaisivat poissaolollaan. Tilalla saattaisi olla näkemyksiä, jotka suorastaan hyökkäisivät näiden kadonneiden ajatusten kimppuun samaan tilaan joutuessaan. Näin ollen on ajan hukkaa yrittää ymmärtää, mitä me olemme ajatuksillamme halunneet sanoa. Ajatuksistamme sellaisenaan ei ole kenellekään mitään hyötyä, mutta toivomme että ne innostaisivat lukijaa ohjaajan intuition omakohtaiseen kehittämiseen ja tutkimiseen. Pidämme arvokkaana, että asioiden ja ilmiöiden luo löydetään itse, pienien ja suurien oivallusten kautta. Pelkkä tieto on hyödytöntä, ellei itse kukin käännä sitä oman elämänsä kielelle.

Edellisessä aluvussa esittelimme sosiodynaamiseen ohjaukäsäilytykseen nojaavan, metaforisen ajatuksemme *kysymyksestä*. Näemme, että ohjaajan tehtävänä on auttaa ihmistä hänen *kysymyksensä* kanssa ja ohjauksen tavoitteena voidaan pitää *kysymyksen* muuttumista ihmistä tyydyttävään suuntaan. Tässä luvussa tarkastelemme intuitiota *kysymyksen* näkökulmasta. Aluksi paneudumme siihen, kuinka mahdollistaa *kysymyksen* ilmeneminen ohjaustilanteessa ja sen jälkeen koko tutkimusprosessimme liikkeelle panneeseen kysymykseen olennaisesta ohjaustilanteesta. Mielestämme kenties kaikkein tärkein askel kohti oman intuition löytämistä, kehittämistä ja ymmärtämistä on se, että ihminen suuntaa katseensa omaan kokemukseensa.

5.2.1 *Kysymyksen ilmeneminen ohjaustilanteessa*

Jotta ohjaaja voisi parhaalla mahdollisella tavalla auttaa ihmistä hänen *kysymyksensä* kanssa, on *kysymyksellä* oltava mahdollisimman hyvät edellytykset ilmentää itseään kokonaisvaltaisesti ohjaustilanteessa. Sille on oltava tilaa. *Kysymys* on kokonaisuus, joka voi tulla esiin kaikissa ihmisen olemisen ulottuvuuksissa. Eri ulottuvuuksissa ilmenemistapa on luonteeltaan erilainen ja vain harvoin pelkästään yhden ulottuvuuden ilmaisukieleen (esimerkiksi pelkkiin sanoihin) paneutuminen auttaa pääsemään jyvälle *kysymyksen* luonteesta. Olennainen osa *kysymyksen* merkityksistä sisältyy nimittäin *kysymyksen* eri puolien välisiin suhteisiin. Ohjaustilanteessa ohjaajan ja ohjattavan ihmisen välinen vuorovaikutus luo ympäristön, jossa *kysymystä* on tavoitteena käsitellä. Esimerkiksi Tony Dunderfelt (2016) esittää kirjassaan ”Läsnaoleva kohtaaminen”, että ihmisten välisen vuorovaikutuksen voi jakaa viiteen eri tasoon. Tasot ovat puheviestintä, fyysinen viestintä, intuitiivinen viestintä, tunneviestintä ja voimien viestintä.

Puheviestintä: sanat, verbaaliset ilmaisut, kielenkäyttö, vieras kieli, murteet, tekniset termit ja erialojen sanasto

Fyysinen viestintä: eleet, ilmeet, ryhti, liikkuminen tilassa, äänensävy, äänenkorkeus ja puhetapa, vaatetus, tuoksut, kosketus

Intuitiivinen viestintä: merkitykset, tarkoitukset, ideat, ihanteet arkkityypit, arvot, hyveet, henkiset tavoitteet, yksilöllisyys, ydinminä

Tunneviestintä: ilmapiiri, fiilis, tunnelma, tunteet, emootiot, persoonallisuustyyli

Voimien viestintä: haluaminen, tahtominen, intentionaalisuus, hyväksyntä, torjunta, avautuminen, sulkeutuminen, vaistot, vietit, intohimo, seksuaalinen energia, valta, manipulointi (Dunderfelt 2016, 16–17.)

Tämä on vain yksi tapa jäsentää ja hahmottaa ihmisten välistä vuorovaikutusta ja sitä kautta *kysymyksen* mahdollisia ilmenemisulottuvuuksia. Vuorovaikutustilanteessa molemmat osapuolet tuovat omat aineksensa kullekin tasolle ja vaikuttavat näin ollen siihen, millaiseksi vuorovaikutuksessa syntyvä ympäristö muodostuu. Kuten jo aikaisemmin totesimme, ohjaustilanne on vuorovaikutustilanteena poikkeuksellinen sen epäsymmetrisyyden vuoksi. Ihminen tuo ohjaustilanteeseen *kysymyksensä* ja ohjaajan tehtävä on tarjota tilaa sen käsittelemiselle. Ohjaajan oman olemisen kannalta tämä merkitsee aukinaisuutta. Tasojen näkökulmasta tämä voisi tarkoittaa, että viestinnän eri kanavilla on tilaa nimenomaan ohjattavan ihmisen ilmaisulle. Tällöin ohjaajan omat ilmaisulliset voimat, tavat, päämäärät ja käsitykset eivät ole tukkimassa linjoja estäen *kysymystä* ilmenemästä tai vinouttaen sitä. Kuvaannollisesti ohjaaja vastaa enemmän tilasta ja ohjaukseen tullut ihminen taas tilan sisustuksesta. Mikäli sisustuksen keskeinen elementti on valtava flyygeli, ohjaaja tekee parhaansa, että se mahtuu asuntoon sen arvolle sopivalla tavalla.

Ohjaajan olemisen tavassa voi olla tietoisia tai tiedostamattomia piirteitä, jotka vievät estäen tilaa *kysymykseltä*. Kun ihminen ei ole jostain tietoinen, hän ei pysty siihen myöskään tietoisesti vaikuttamaan. Toisaalta ihmisenä olemiseen kuuluu myös toimintoja, jotka toimivat parhaiten intuitiivisesti ja niiden tietoisuuden suorittamisen yrittäminen luo vain uusia esteitä. Näin ollen ohjaajan osaamisen ja aukinaisuuden kannalta on keskeistä tulla tietoisemmaksi oman olemisen tiedostamattomista puolista sekä ymmärtää, että joidenkin puolien kuuluukin toimia intuitiivisesti. Ohjaajan tulee siis kehittyä tiedostamattoman tietoisemmaksi tekemisessä sekä intuitiivisiin puoliin luottamisessa. Seuraavaksi esittelemme, mitä nämä prosessit voisivat mahdollisesti tarkoittaa.

Olemisen intuitiivisista puolista tietoisemmaksi tuleminen

Tavassamme olla on tiedostamattomia intuitiivisia puolia, jotka tulevat esiin vain kokemuksen kautta, mutta joihin on vaikea kiinnittää huomiota. Tässä tapauksessa tarkoitamme tiedostamattomia toimintoja ja tapoja, jotka ovat vaivatonta ja automaattisia. Riippumatta siitä, onko ihminen koskaan harrastanut uintia, hänellä on veden varaan joutuessaan jonkinlainen lähtökohtainen, intuitiivinen tapa olla vedessä ja suhtautua siihen. Tämä tapa ilmentää itseään vain vedessä olemisen kokemuksen kautta. Jos ihminen kiinnittää kokemukseensa uintireissun jälkeen tietoisesti huomiota, hän oppii jotakin aiemmin piilossa ollutta ja aitoa itsestään ja voi vaikuttaa seuraavaan uintikokemukseensa. Hänellä on saattanut ennen veteen joutumista olla käsitys siitä, kuinka hän vedessä toimisi, mutta vasta todellinen kokemus kertoo, kuinka juureva hänen käsityksensä on ollut. Sama pätee myös ohjaustilanteeseen. Meillä voi olla hyvin vahvat käsitykset siitä, millaisia ohjaajia olemme tai millaisia meidän pitäisi olla. Kuitenkin vasta ohjaustilanteessa saamme totuudenmukaista tietoa siitä, millaista ohjauksemme tällä hetkellä on. Puhuessamme ohjaajan intuitiosta olemisen näkökulmasta, käsitämme intuition laajasti ja yleisesti. Tällöin intuitio edustaa ihmisen olemisen tiedostamattomia puolia, jotka vaikuttavat ihmisen jokapäiväiseen tapaan olla ja elää. CEST-teoriassa ne kuvataan intuitiiviskokemusperäisen järjestelmän prosesseiksi (Epstein 2003). Ohjenuorana voidaan pitää tässä kohtaa ajatusta, että intuitio on muun muassa kaikenlaista omaan olemiseen liittyvää vaivatonta, tiedostamatonta ja automaattista toimintaa, johon ihminen on elämänsä aikana kasvanut sisään. Raami (2015, 62–65) käyttää tällaisista toiminnoista nimitystä arki-intuitio.

Oman olemisen tiedostamattomista ja intuitiivisista puolista tietoisemmaksi tuleminen auttaa ohjaajaa ymmärtämään paremmin, kuinka hänen senhetkinen tapansa olla vaikuttaa ohjaustilanteeseen. Aukinaisuuden näkökulmasta tämä tarkoittaa ohjaajan olemisessä ilmentyvien, jo olemassa olevien esteiden poistamista ja muuntamista. Esteet voivat olla esimerkiksi ohjaajan henkilökohtaisia käsityksiä, pyrkimyksiä tai suuntautumistapoja. Mikäli ohjaaja tulee tietoisemmaksi niistä olemisensa puolista, jotka rajoittavat *kysymyksen il-*

mentymistä, hän voi vaikuttaa niihin ja pyrkiä oman toimintansa kautta vapauttamaan *kysymykselle* lisää tilaa. Tiedostamaton on aina läsnä tietoisena rinnalla. Olemisen tapansa tiedostamisen kautta ohjaaja voi ymmärtää paremmin, millaisesta paikasta hän ohjausta tekee eli millainen ohjaaja hän tällä hetkellä aidosti on. Kun ihminen tiedostaa ja hyväksyy lähtöpisteensä, hänen on huomattavasti helpompi suunnistaa jotakin kohti.

Ihmisen elämistä ja olemista koskeviin kysymyksiin voi vastata sekä sanallisesti että elämällä. Sanallinen vastaaminen on vapaaehtoista, mutta elämänsä kautta sen tekee jokainen. Sanalliset ja eleyt vastaukset voivat olla monenlaisessa suhteessa keskenään. Pahimmassa tapauksessa sanat pyristelevät itsensä irti elämän piiristä, aiheuttaen ihmisessä hajaannusta ja korostunutta ristiriitaisuutta. Parhaassa tapauksessa vastaukset taas ovat linjassa keskenään, osana ihmisenä olemisen kokonaisuutta. Sanat vaikuttavat käsitysten ja ajatusten maailmassa. Eleyt kysymykset ja vastaukset vaikuttavat taas elävässä elämässä (Rilke 1929, 32). Ihminen itse on solmukohdassa.

Olemme molemmat opiskelleet Jyväskylän yliopistossa ohjausalan maisteriohjelmassa. Opintoihin on kuulunut kiitettävän paljon muun muassa hyvän ohjauksen, ohjaajan arvojen ja eettisyyden, dialogisuuden, kohtaamisen, oman maailmankatsomuksen sekä elämän suurten kysymysten yhteistä ja omakohtaista käsittelyä ja pohdintaa. Tämä on ollut arvokasta oman ohjaajuuden kehittymisen kannalta. Syvälinen paneutuminen edellä mainittuihin teemoihin mahdollistaa omien, ohjaajuuteen ja elämään liittyvien käsitysten – sanallisten vastausten – selkiytymisen ja syvenemisen. Tämä prosessointi on tapahtunut pääosin keskusteluiden, itsereflektion ja ajattelun kautta. On tärkeää, että itsellä on oma käsitys ohjaajuuden kannalta keskeisistä kysymyksistä. Olennaista olisi kuitenkin myös painokkaammin tarkkailla, kuinka nämä asiat ilmenevät oman itsen kautta ohjaustilanteessa, mitä ne elämän kielellä omalla kohdalla tarkoittavat ja millainen on omien ajatusten ja elämän välinen suhde. Tätä kautta ohjaaja voi oppia, kuinka hän voisi paremmin mahdollistaa *kysymyksen* ilmenemisen ohjaustilanteessa.

Intuitiivisiin puoliin luottaminen ohjaustilanteessa

Osan ihmisenä olemisen keskeisistä puolista kuuluu toimia tiedostamattomasti. Intuitiivisiin puoliin luottamisella tarkoitamme sitä, että ohjaaja ymmärtää tämän. Aukinaisuuden näkökulmasta intuitiivisiin puoliin luottamisen päämäärä on ehkäistä uusien, *kysymyksen* ilmentymiseen vaikuttavien, esteiden syntymistä. Tämä luo myös paremmat mahdollisuudet tunnistaa omasta olemisesta aiheutuvia tukoksia.

Musiikkivideoita ohjaava opiskelukaverimme kertoi, että pyytäänsään ihmistä kävelemään luonnollisesti kameran ohi se ei onnistu, vaan kävelystä tulee kapulamaista. Tilanne on kuitenkin toinen, jos hän pyytää henkilöä hakemaan huoneen toiselta puolelta vesilasin. Tällöin luonnollinen kävely syntyy tiedostamatta sivutuotteena ja haluttu materiaali saadaan nauhalle. Samalla tavoin improvisaatioteatterin kehittäjä Keith Johnstone (1996) kehottaa näyttelijöitä menemään lavalle ratkomaan ongelmia eikä olemaan hauskoja. Hauskuus syntyy sivutuotteena, jos on syntyäkseen. Näiden esimerkkien tarkoitus on ilmentää, että elämässä on tilanteita, joissa tärkeimmät ja tavoitelluimmat asiat syntyvät sivutuotteina ja niiden tietoinen ja suora tavoittelu luo vain turhia esteitä polulle. Keskeinen osa siitä, mitä tarkoitamme luonnollisuudella tai aitoudella, ilmenee olemisessamme intuitiivisesti, minkä vuoksi sitä pitää lähestyä epäsuorasti. Ihmisen henkilökohtainen luonnollinen kävely on jokapäiväistä toimintaa, mutta emme kiinnitä siihen kovinkaan usein huomiota, sillä tiedostamattomat puolemmet (intuitiivis-kokemusperäinen järjestelmä) vastaavat siitä. Kun meitä pyydetään kävelemään luonnollisesti, tehtävä tulee tietoiselle mielellemme, joka ei oikeasti tiedä läheskään kaikkea siitä miten luonnollinen kävelymme syntyy. Sillä on vain käsitys kävelystä. Samaan asiaan törmätään, jos meidän pitää esimerkiksi miimisesti esittää oven avaamista ja siitä kulkemista. Kuljemme erilaisista ovista päivittäin lukemattomia kertoja, mutta emme useinkaan ole kovin tietoisia mitä ovea avatessa tapahtuu. Toiminta on rutiininomaista ja intuitiivista.

Olemme omakohtaisesti huomanneet, miten arjessa kavereiden auttaminen ja ohjaaminen sujuu luontevasti soljuen, mutta kun kyse on tilanteesta, jossa toimitaan ammatillisesta näkökulmasta ohjaajana, hyökkäävät

omat ohjaamiseen liitetyt käsitykset ja odotukset tukkimaan mielen, estäen luontevan ohjauksen. Taitava virrassa uiminen on eri asia kuin virrassa uimisen katsominen. Katselija voi kertoa käsityksistään uimarin uidessa, mutta uimari vasta uinnin jälkeen. Uudessa kieli on kehollista. Katselijan avulla uimari voi kehittää taitojaan, mutta mikäli katselijan neuvot tunkeutuvat uimarin mieleen kesken suorituksen, uinnista tulee heikompaa kuin se oikeasti olisi. Ainakin meille meinaa ohjaustilanteessa käydä aika ajoin näin. Käsitys siitä, millaista ohjauksen *pitäisi olla*, tulee sotkemaan sitä, *millaista se on* ja ohjaajan olemisesta tulee olemisen yrittämistä. Tilanne on silloin samankaltainen kuin miehellä, joka yritti purjehtia, vaikkei koskaan ollut purjehtinut. Hän ei myöskään yrittämiseltään huomannut olevansa viidakossa eikä avomerellä.

Ohjaustilanteessa ihminen kohtaa ihmisen. Jotta ihmisellä ja hänen *kysymyksellään* olisi mahdollisimman hyvät olosuhteet tulla nähdyksi, olisi ohjaajan tärkeä tuoda omalta osaltaan tilanteeseen mahdollisimman paljon olemista ja mahdollisimman vähän olemisen yrittämistä. Kaikenlainen yrittäminen, "pitäisi" -oleminen ja käsitykset tukkivat tilaa, luoden lisää esteitä vaikeuttaen *kysymystä* ilmenemästä ja ohjaajaa kiinnittämästä huomiota olennaiseen. Suurin osa ihmisistä on tekemisissä muiden ihmisten kanssa päivittäin ja jokaisella ihmisellä on jonkinlainen luonnollinen tapa olla ja toimia toisten ihmisten kanssa. Ohjaajuuden näkökulmasta nämä lähtökohdat voivat olla kaukana niistä käsityksistä, joita yleisesti liitetään tai ihminen omassa mielessään liittää hyvään ohjaukseen. Omassa lähtökohtaisessa tavassa kohdata ihmisiä voi olla puolia, jotka estävät *kysymyksen* ilmenemisen. Se täyttää kuitenkin yhden tärkeän kohtaamisen ja hyvän ohjauksen edellytyksen – aitouden. Aitous eli oman luonnollisen olemisen tavan tai omakohtaisen totuuden luokse löytäminen ei heti takaa hyvää ohjausta, mutta se on sen keskeinen peruskivi. Aitous, luonnollisuus ja omana itsenä oleminen ovat vain käsityksiä, ellei ihminen tee omakohtaisesti itselleen selväksi, mitä ne elämän kielellä hänelle tarkoittavat. Havainnollistamme seuraavaksi omaa näkemystämme esimerkin avulla.

Olemme lähes täysin varmoja siitä, ettei peikkoja ole olemassa. Niin varmoja, että sitä voidaan pitää yleisenä totuutena. On kuitenkin muuan henkilö, joka uskoo aidosti peikkojen olemassaoloon. Näin ollen peikot vaikuttavat

todellisesti hänen elämiseensä ja olemiseensa. Hänelle peikkojen olemassaolo on henkilökohtaisesti kaikin puolin todellisempaa kuin objektiivinen totuus siitä, ettei peikkoja ole olemassa. Henkilökohtainen, subjektiivinen totuus on oikeastaan todempaa kuin objektiivinen totuus, sillä siihen sisältyy varmuuden syvyyttä, jota ei objektiiviseen totuuteen koskaan sisälly. Emmehän me voi todella täysin varmaksi tietää, ettei peikkoja olisi olemassa. Se, mitä tarkoitamme aitoudella, sisältyy siihen suhteeseen, joka ihmisellä on, tässä tapauksessa uskomukseen peikkojen olemassaolosta. Aitous ja totuus eivät siis ole itse uskomuksessa, vaan ihmisen tavassa suuntautua siihen. Kuvitellaan, että aikaa kuluu ja elämä on heittänyt ihmisen tilanteisiin, joiden myötä hänessä on herännyt todellinen epäily peikkojen olemassaoloa kohtaan. Epäily on aitoa, mutta koska uskomus peikoista on ihmiselle rakas, hän yrittää edelleen elää uskomuksensa mukaista elämää. Tällöin käy niin, että ihminen menettää aitouden ja totuuden, joka on aiemmin ollut läsnä hänen olemisessaan. Sisäisesti ihminen ei enää usko peikkoihin, mutta ulkoisesti hän yrittää elää edelleen kuin peikot olisivat hänelle totta. Ihminen ei siis ole enää linjassa itsensä kanssa.

Aitous ilmenee siis ihmisen sisäisen ja ulkoisen maailman välisessä suhteessa, ihmisen tavassa suuntautua maailmaan. Aitous voi löytyä, kun ihminen päästää irti yrittämisestä olla jotain ja kiinnittää raadollisesti huomion siihen, mitä hän tällä hetkellä on, hyvine ja huonoine puolineen. Ulkoinen ja sisäinen maailma elävät ja muuttuvat jatkuvasti. Aitous on sitä, että ihminen pyrkii pitämään suhteen samanlaisena, vaikka se syntyykin koko ajan erilaisista aineksista. Kun ihminen löytää aitouden, hän löytää oman, senhetkisen tapansa olla. Siinä ihmisen tietoiset ja intuitiiviset puolet toimivat kokonaisuutena. Kun viidakossa purjehtija havahtuu siihen, mitä hän on tekemässä, hän hylkää veneen ja kiinnittää huomion itseensä viidakossa. Millaisia ajatuksia, kokemuksia ja tuntemuksia se hänessä herättää ja mikä voisi olla seuraava askel, että hän jonain päivänä voisi oikeasti oppia purjehtimaan ja päästä merelle. Ensiksi olisi varmaan hyvä päästä pois viidakosta.

Ajatus aitoudesta ja luonnollisuudesta nivoutuu tiukasti muun muassa Peavyn ja Sokrateen painottaman tietämättömyyden kulmakiven ympärille, joka taas on tiiviissä yhteydessä olemisen intuitiivisiin puoliin luottami-

sen kanssa. Mielestämme ohjaajien olisi hyvä harjoitella tietämättömyyden asennetta tai suuntautumistapaa. Sen kehittäminen estää käsityksiä tukkimasta ohjaustilannetta ja viemästä siten *kysymykseltä* tilaa. Samalla se herkistää ihmistä omien kokemusten kuulostelulle ja mahdollistaa intuition kokonaisvaltaisemman toiminnan ja hyödyntämisen. Lisäksi uskomme, että se auttaa kohti aidompaa ja kokonaisempaa olemista sekä todellista omaa ajattelua. Harjoittamisen voi aloittaa ryhtymällä tarkkailemaan omaa jokapäiväistä vuorovaikutusta ihmisten ja maailman kanssa. Saatamme huomata, että on melko paljon tilanteita, joissa käyttäydymme kuin tietäisimme enemmän kuin oikeasti tiedämme. Toisin sanoen toimimme kuin olisimme jotakin muuta kuin oikeasti olemme. Toimimme ulkoisesti tavalla, joka ei ole linjassa sisäisyytemme kanssa. Usein tällaista toimintaa tapahtuu esimerkiksi tiettyjen, omien tai muiden itselle asettamien käsitysten ja kuvien täyttämiseksi ja vahvistamiseksi. Esimerkiksi sosiaalisena ihmisenä pidetty ja siihen käsitykseen identifioitunut henkilö saattaa toimia tilanteissa niin kuin ajattelisi sosiaalisen ihmisen toimivan, vaikka sisäisesti hänestä tuntuisi aivan muulta. Toisaalta sitä tapahtuu myös tilanteissa, joissa yritämme taivuttaa maailmaa meille mieluisampaan muotoon. Kun ryhtyy tekemään tuttavuutta tietämättömyyden kanssa, saattaa yllättyä kuinka laajalti se todella on läsnä. Kuinka monet mielipiteemme ovat oikeasti meidän mielipiteitämme? Kuinka monet ajatukset ovat meidän ajatuksiamme? Kuinka monet tuntemukset ja reaktiomme ovat meidän reaktioitamme? Kun tietämättömyyden suuntautumistapaa harjoittaa laajasti elämässä, se on huomattavasti helpompi tuoda mukaan myös ohjaustilanteeseen, jossa se on äärimmäisen arvokas työväline. Kun tapaa harjoittaa tarpeeksi kauan tietoisesti, se voi pikkuhiljaa siirtyä oman olemisen intuitiiviselle puolelle.

5.2.2 Olennainen ohjaustilanteessa

Olennaisella tarkoitamme niitä *kysymyksen* puolia, piirteitä, sävyjä ja yksityiskohtia, jotka kertovat jotain tärkeää *kysymyksen* luonteesta. Olennainen edustaa kirkkaimmin niitä elementtejä, joiden vuoksi kysymys on sellainen kuin se käsillä olevalla hetkellä on. Se on läheisessä yhteydessä *kysymyksen* keskeisimpiin muotoihin ja sisältöihin. Kun ohjaustilanteessa saadaan kiinni olennaisesta, *ky-*

symyksellä on mahdollisuus muuttua. Ohjaajalla tulisi olla kykyä huomata olennainen sekä kykyä tarttua siihen toimivalla tavalla. Pelkästä olennaisen huomaamisesta ei ole juurikaan hyötyä, mikäli ohjaajalla ei ole tilanteeseen sopivia keinoja käsitellä sitä. Ei riitä, että tietää täysin mikä puista täytyy kaataa, mikäli omasta työkalupakista löytyy vain vasara, viila sekä pieni ja tylsä saha. Kun asioihin paneutuu tietoisesti, niistä voi myöhemmin tulla intuitiivisia.

Nämä asiat liittyvät erityisesti ohjaajan asiantuntijaintuitionsa, joka voidaan nähdä automatisoituneena ja vaivattomana osaamisena, jota asiantuntija pystyy hyödyntämään ympäristössään ilman tietoista ponnistelua. Keskeinen osa tätä osaamista on asiantuntijan intuitiivisen puolen kyky löytää nopeasti malleja, hahmoja ja muotoja, jotka auttavat häntä tilanteessa olevan tavoitteen saavuttamisessa (RPD-malli). Asiantuntijaintuitionsa tietoinen kehittäminen tarkoittaa käytännössä sitä, että jokin haluttu taito, tieto, tapa tai toiminto siirtyy vähitellen tietoisesta harjoittelun ja paneutumisen kautta tiedostamattoman, intuitiivisen järjestelmän piiriin. Arkisen esimerkin kautta ilmaistuna ihminen on aina ennen yskinyt käteensä. Kun hän kuulee, että olisi terveyden ja hygienian kannalta parempi yskiä hihaan, hän rupea kiinnittämään tähän tietoisesti huomiota. Yskän lähestyessä hän keskittyy, ettei laita suunsa eteen kättään, vaan kääntää päänsä hihaan. Aluksi hänen on paneuduttava tähän tietoisesti, mutta pikkuhiljaa hihaan yskiminen automatisoituu eikä hänen tarvitse kiinnittää siihen enää tietoisesti huomiota. Näin uudesta yskimistavasta tulee hänelle intuitiivinen toiminto, joka perustuu luotettavaan tietoon.

Kun ihminen toimii aktiivisesti jonkin tietyn erityistehtävän parissa tai ylipäätänsä elää, jonkinlaista intuitiivista osaamista kehittyy aina tiedostamatta. Haastavimmissa oppimisympäristöissä pelkästään tekemällä omaksutussa osaamisessa on kuitenkin se riski, että tekijä oppii vääriä asioita, jotka voivat olla pitkässä juoksussa tuhoisia (vrt. elämän kautta opittu käteen aivastaminen, joka johtaa tautien leviämiseen) (Hogarth 2001, 89–90). Asiantuntijaintuitionsa kehittäessä onkin tärkeää kehittää haluttua osaamista tietoisesti, mutta myös kiinnittää huomiota niihin toiminnan puoliin, jotka on omaksuttu tiedostamatta ja vaikuttavat sitä kautta omaan toimintaan. Tätä kautta voidaan vaikuttaa asiantuntijaintuitionsa luotettavuuteen. Ericssonin (2006, 2008) mukaan

juuri tämä tietoinen harjoittelu (deliberate practise) ja sen kohdentaminen erottavat viime kädessä osaajat toisistaan. Taitojen oppimisen näkökulmasta alemman tason taitojen automatisoituminen on välttämätöntä korkeamman tason taitojen saavuttamiseksi (Ericsson 2006, 687; Ericsson 2008, 991). Jotta kitaristi voisi säästää, hänen on ensin paneuduttava tietoisesti sointujen ja kitaran kaulan opiskeluun. Kun soinnut löytyvät automaattisesti ja ilman tietoista ponnistelua, hän voi aloittaa säästämisen harjoittelemisen ja siinä kehittymisen. Ohjaustilanteessa sekä olennaisen huomaaminen että siihen tarttuminen ovat vahvasti intuitiivisia tekoja. Seuraavaksi paneudumme siihen, kuinka ohjaaja voisi kehittää näitä itsessään.

Olennaisen huomaaminen ja sen kehittäminen

Ihminen itse lähestyy *kysymystään* sen sisäpuolelta, kun taas ohjaaja tarkkailee sitä ulkopuolelta. Useampien näkökulmien yhteistyöllä on paremmat mahdollisuudet ymmärtää *kysymystä* ja löytää olennainen. Se, millaisena maisema avautuu, riippuu paikasta, josta sitä katsoo. Maisemasta kerrottaessa paikka on rivien välissä, hiljaisesti ja tiedostamattomasti, läsnä. Esimerkiksi lauseeseen "Kaukana näkyy aaltoileva järvi" sisältyy tieto siitä, että kertoja seisoo korkealla paikalla ja tuulee. Hyvin usein olennainen löytyy ihmisen jalkojen alta, niistä asioista, jotka vaikuttavat hänen tapaansa suuntautua maailmaan. Paikasta johon hänen itse voi olla vaikea kiinnittää huomiota, mutta jonka toinen ihminen voi huomata paremmin. Käytännön ohjaustilanteessa olennaisen huomaaminen voisi olla esimerkiksi sitä, että ohjaaja kokee keskeiseksi kysyä tietyllä hetkellä kysymyksen tai hänelle tulee sellainen olo, että johonkin esille nousseeseen aiheeseen tulisi paneutua lisää. Nämä olennaisen huomaamisen hetket ovat pohjimmaiselta luonteeltaan intuitiivisia ja sen vuoksi toimintaa niissä voi olla vaikea perustella. Olennaiset seikat ovat *kysymyksen* luonteen tavoin moniulotteisia ja sen vuoksi ohjaajan intuitio on hänelle arvokas työväline.

Kokemus olennaisen huomaamisesta kytkeytyy ajatukseen intuitiivista tietämisen tapana - "Tiedän, mutten tiedä miten tiedän". Ihmisellä on paljon tietoa ja osaamista, josta hän ei ole tietoinen, ja joka on näin ollen vaikeasti sanallistettavissa. Tutkimuksessa tätä tietovarantoa on kutsuttu hiljaiseksi tie-

doksi (Koivunen 1997, 79), joka ilmentää itseään intuition muodossa eli muun muassa erilaisina kokemuksina, tuntemuksina ja aistimuksina. Juuri tämä omakohtainen tietämisen tunne on se, joka voi auttaa ohjaajaa huomaamaan olennaisen ohjaustilanteessa. Ohjaajat hyödyntävät intuitiota tiedostamattaan ja se myös kehittyi kokemuksen kautta itsestään. Sitä voidaan kuitenkin kehittää myös tietoisesti.

Intuition tietoinen käyttäminen ja kehittäminen alkaa siitä, kun ihminen kääntää katseen kokemukseensa – millaisia tunteita, tuntemuksia, ajatuksia, oloja ja mielikuvia hänessä erilaisissa tilanteissa ilmenee. Jokainen ihminen on pohjimmiltaan intuitiivinen (Raami & Mielonen 2011, 246), joten intuition kehittäminen ei ole niinkään minkään uuden taidon omaksumista, vaan jo olemassa olevan huomaamista. Intuition piiriin kuuluvat ilmiöt vaikuttavat toimintaamme jatkuvasti, mutta emme useinkaan kiinnitä niiden ilmenemiseen huomiota ja pysähdy tarkkailemaan niitä. Esimerkiksi valintoja perustellessamme saatamme sanoa, että ”Se tuntui oikealta” tai ”Minulla oli sellainen kuttina, että näin kannattaa tehdä”, muttemme tutki tarkemmin, miltä nämä olot tuntuivat ja missä ne tuntuivat. Kenkäkaupassa saatamme jo ensisilmäyksellä tietää, mistä kengistä pidämme eniten, mutta siitä huolimatta haluamme käydä kaikki vaihtoehdot läpi. Asta Raami (2016, 35) käyttää kehitetystä ja kehittyneestä intuitiosta nimeä älykäs intuitio:

”Älykäs intuitio on intuitiota, jonka voi erottaa satunnaisesta mielihalusta, pelosta tai muusta intuitiota vinouttavasta tekijästä. Älykäs intuitio auttaa päätöksenteossa, ongelmien ja ristiriitatilanteiden ratkaisemisessa sekä uuden visioinnissa.”

Älykkään intuition kehittämisen näkökulmasta kaikki lähtee liikkeelle siitä, että huomio kiinnitetään omaan intuitiiviseen puoleen. Sen jälkeen on tärkeää kehittää omaa intuition *havainnointi-* ja *erottelukykyä*. Havainnointikyvyllä tarkoitetaan omien yhä hienovaraisempien signaalien huomaamista ja erottelukyvyllä taas näiden signaalien eroavaisuuksien huomaamista. Tarkoituksena on oppia tunnistamaan paremmin, millaisista lähteistä omat erilaiset intuitiot nousevat ja miltä ne tuntuvat. Näin voidaan pikkuhiljaa oppia erottamaan merkitykselliset

intuitiot vinoutuneiden joukosta. (Raami 2016, 294.) Jokainen voi harjoitella tätä oman arkensa keskellä esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:

Millaiselta erilaiset valinnat ja tilanteet tuntuvat, missä ne tuntuvat?

Kun vertailen eri vaihtoehtoja, miltä eri vaihtoehdot tuntuvat kehossani?

Miltä toden puhuminen tuntuu? Entä valehteleminen? Miten ne eroavat toisistaan?

Miltä tuntuu, kun olen aivan varma jostain asiasta? Entä miltä epävarmuus tuntuu?

Millaisia tuntemuksia eri ihmisten seurassa oleminen herättää? Pystynkö ymmärtämään, mitkä asiat olooni vaikuttavat?

Miten voisin sanallistaa tuntemukseni? Onko se mahdollista?

Miten tällä hetkellä ymmärrän ja koen intuition?

Missä tilanteissa luotan jo nyt intuitiooni?

Älykkään intuition kehittäminen ja käyttäminen on parhaimmillaan kokonaisvaltaista tiedostamattoman ja tietoisien puolemmen yhteispeliä, jonka kautta kehitämme intuition lisäksi itsetuntemustamme. Itsetarkkailun kautta opimme tunnistamaan omia intuition *vahvistuksia* ja *vinoumia*. Vahvistukset ovat signaaleja, jotka voivat kertoa intuition merkityksellisyydestä. Vahvistus voi olla esimerkiksi kehollinen tuntemus (mm. kylmät väreet, tietty tunne jossain päin kehoa, pistely), toistuvasti mieleen palaava muuttumaton ajatus, kokemus tunteiden puuttumisesta, rauhan tunne tai epätavallinen aistimus (Raami 2016, 288–291). Ohjaustilanteessa vahvistukset toimivat merkkeinä olennaisen huomaamiselle. Vinoumat puolestaan ovat asioita, jotka tavalla tai toisella vääristävät intuitiotamme ja tulkintaamme siitä. Yleisiä intuition vinouttajia ovat muun muassa pelko ja muut vahvat tunnesidokset, ennakkoluulot, toiveajattelu, aistiharhat, hyväuskoisuus ja maaginen ajattelu (Raami 2016, 295).

Ohjaajalle intuitio toimii muun muassa suunnannäyttäjänä, joka auttaa häntä kiinnittämään huomion olennaiseen. Jokainen ihminen on ainutlaatuinen yksilö, mutta hän on myös osa erikokoisia ja erilaisia ryhmiä, yhteisöjä, kulttuureja, yhteiskuntaa, ihmiskuntaa ja luontoa. Yksityisessä ihmisessä eri

tasojen merkitysmaailmat muodostavat kokonaisuuden, jossa on samanaikaisesti jotakin ainutlaatuista ja yhteistä. Tämä luo ihmisten kanssa toimimiselle perustan ymmärtää merkityksiä ja sitä kautta olennaista. Ohjaustilanteessa olennainen ilmenee ihmisten välisessä ilmaisussa, joten sen ymmärrys kehittyy ja on kehittynyt vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. Jokaisella ihmisellä on täten jonkinlainen intuitiivinen tuntuma olennaiseen. Ohjaajan tehtävä on syventää tätä inhimillisen olemisen puolta.

Ohjaajan kannattaa siis kiinnittää huomiota omaan kokemusmaailmaan erityisesti ihmisten kanssa toimiessa. Arjen keskellä elämme usein kokemusten ja tuntemusten virrassa, niiden vaikutusten alaisena, sen enempää tarttumatta niihin. Olisikin tärkeää tutkia ja paneutua tietoisesti siihen, millaisia sisäisiä liikkeitä ja kokemuksia eri ihmisten kanssa erilaisissa tilanteissa olemisen saa aikaan. Kokemuksissa on se hauska puoli, ettemme voi koskaan tietoisesti päättää tai tietää etukäteen, miten tulemme jonkin asian kokemaan. Voimme yrittää vaikuttaa siihen ja esittää aiempiin kokemuksiimme nojaavia valistuneita arvauksia, mutta vasta itse tilanne nostaa esiin kokemuksen, sellaisena kuin se on. Sellaisena kuin minä aidosti sen koen, oli se sitten millaista ikinä tahansa.

Olemme omakohtaisesti huomanneet, että omien tuntemusten ja kokemusten suora ja hyväksyvä tarkastelu voi olla välillä hyvin haastavaa, sillä käsityksien voima heijastuu myös kokemuksiimme. Yhteisöissä ja ihmisillä itsellään on erilaisia käsityksiä esimerkiksi siitä, millainen on hyvä ihminen tai millaisia ihmisiä haluttaisiin olla. Tällainen käsitys tuo kokemusmaailman päälle arvioinnin ja arvostelun mittatikun, joka jakaa ihmisen aidot omat kokemukset ja tuntemukset hyviin ja pahoihin, oikeisiin ja väriin. Täten käykin niin, että kokiessa kohdataankin ensin se, minkä laatusena tuntemusta pidetään eikä tuntemusta itsessään. Esimerkiksi itseään aina hyväntahtoisena, positiivisena ja muita ajattelevana pitävä henkilö saattaa yrittää kiertää ja sysätä syrjää hänessä heräävät itsekkäät, vihan, kiukun ja kateuden tunteet, koska ne eivät ole osa häntä. Nämä kokemukset ovat väriä hänelle. On kuitenkin niin, etteivät kokemukset itsessään ole koskaan hyviä tai pahoja. Ne ovat, ja olemisessaan ne ovat aitoja. Hyvä ja paha tarvitsevat aina jonkin kehyksen. Vaikka tuntemukset

olisivat miten kaameita tai rumia tahansa, ne ovat minua ja ne kertovat jotain tavastani olla ja katsoa maailmaan. Ohjaajilla olisi hyvä olla rohkeutta kohdata oman kokemusmaailman rumimmatkin otukset silmästä silmään. Tämä kehittää itsetuntemusta, lisää tietoa omista intuition vinouttajista sekä kehittää kykyämme huomata olennainen. Voidaan ajatella, että esimerkiksi kaikki se mikä toisessa ihmisessä meitä ärsyttää, on jollain tavalla osa meitä, sillä muuten emme kiinnittäisi näihin seikkoihin huomiota. Tämä voi auttaa meitä ymmärtämään itseämme ja sitä kautta myös toista ihmistä. (Hesse 1919, 130; Jung 1963, 247.)

Edellä mainitulla tavalla olennaisen huomaamista voi kehittää tutkimalla millaisia liikkeitä omassa kokemusmaailmassa tapahtuu erilaisissa tilanteissa ja erilaisten ihmisten seurassa. Toinen hyvä tapa on tutkia omaa aktiivista toimintaansa vuorovaikutustilanteissa. Kun vaikkapa sanomme jotakin, voidaan pohtia miksi teemme sen tietyllä tavalla, mitä haluamme ilmaista? Mitä asioita asetamme ja mitä asettuu rivien väliin? Viestinnässä hiljaisena vaikuttavat viestit on tarkoitettu muiden ymmärrettäväksi, jolloin niihin sisältyy jotakin yleistä, vaikka se voikin olla monitulkintaista. Kun tunnistaa hiljaisena vaikuttavia virtauksia omassa vuorovaikutuksessaan, kehittyy myös muiden viestinnän lukemisessa, joka on olennaisen huomaamisen kannalta keskeistä. Tätä taitoa voi kehittää myös erilaisiin teksteihin paneutumalla. Miksi teksti on kirjoitettu tietyllä tavalla? Mitä asioita kerrotaan hiljaisesti? Millaisia uskomuksia ja arvoja lauseiden taakse kätkeytyy? Toiset väittävät, että tärkeimmät asiat on ilmaistu rivien välissä. Tämä pätee niin tekstiin kuin lukijaan. Kirjoittamatonta ei anneta suoraan, vaan lukijan on löydettävä se itse. Siihen täytyy luoda oma suhde ja se koetaan omakohtaisesti. Tapa, jolla teksti on kirjoitettu, kertoo usein enemmän kuin itse teksti.

Olennaiseen tarttuminen ja sen kehittäminen

Olennaiseen tarttumisella tarkoitamme niitä valmiuksia ja sitä osaamista, joilla ohjaaja käsittelee olennaista sen huomattuaan. Jos *kysymys* olisi vettä täynnä oleva huoneisto, olisi ensin olennaista huomata ne seikat, joiden avulla voitaisiin paikantaa valuva hana ja sitten keskittyä sen sulkemiseen. Ohjaajan pää-

määränä on auttaa ihmistä hänen *kysymyksensä* kanssa, jolloin toiminnan tavoite on ihmisen sisäisessä maailmassa. Auttaminen tarkoittaa tässä tapauksessa sitä, että ohjaustilanteen jälkeen ihmisen olo on muuttunut häntä tyydyttävään suuntaan ja hän saa paremman otteen siitä. Tämä on ohjauksen päämäärä, mutta samaan aikaan se on jotain sellaista, mitä ei voi suoraan tietoisesti tavoitella. Ohjaaja ei yksinkertaisesti tiedä, mitä se kunkin ihmisen kohdalla tarkoittaa. Täten emme voi harjoitella ja kehittää taitoja, jotka suoraan auttavat ihmistä vaan joiden kautta auttaminen on mahdollista tapahtua. Toisin sanoen ohjaajan tulee tavoitella päämääräänsä epäsuorasti.

Yhdymme sosiodynaamisen ohjauksen kehittäjän professori R. Vance Peavyn (1999, 84) ajatukseen, että dialoginen keskustelu ja erityisesti kieli ovat tärkein osa ohjausprosessia. Ohjaustilanteessa ohjaajan tärkeimmät työvälineet, joilla olennaiseen tartutaan, ovat nimenomaan kielellisiä. Ohjaajan kielellisiä välineitä ovat esimerkiksi kysymykset, metaforat ja tarinat (Peavy 1999, 86-94). Kielen avulla ohjaaja muun muassa auttaa ihmistä pukemaan sisäisen maailman kokemuksellisia virtauksia sanoiksi, edesauttaa *kysymyksen* eri puolien ilmenemistä ja tuo esiin uusia näkökulmia sekä hiljaisena läsnä olevaa tietoa. Kun ohjaaja syventyy tietoisesti kielen käyttämiseen, osaaminen voi vähitellen siirtyä intuition puolelle. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi kysymysten kohdalla sitä, että ohjaaja paneutuu tarkemmin siihen, millaisia asioita erilaiset kysymykset tuovat esiin ja millaisilla kysymyksillä saataisiin näkyväksi tiettyjä *kysymyksen* puolia. Mitä laajemmin ohjaaja ymmärtää erilaisia kysymyksiä ja niiden luonnetta, sitä paremmat mahdollisuudet ohjaajalla on tarttua olennaiseen. Peavy (1999) on esittänyt yksitoista erilaista kysymystyyppiä, joiden avulla voidaan paneutua ihmisen elämäntilanteen eri ulottuvuuksiin ja tuoda esiin uusia näkökulmia. Esimerkiksi tätä luokittelua voitaisiin hyödyntää erilaisissa ohjausharjoituksissa.

1. Olettamukset kyseenalaistavat kysymykset eli dekonstruktiiviset kysymykset
2. Kysymykset, jotka liittävät asiakasta huolestuttavan kysymyksen kontekstiinsa
3. Kysymykset, jotka tuovat esiin ajallisen ulottuvuuden

4. Kysymykset, joilla pyritään elämänkentän eri osa-alueiden välisten yhteyksien selventämiseen
5. Kysymykset, joilla pyydetään suoraa kuvausta jostain asiasta
6. Kysymykset, joilla kartoitetaan tulevaisuuden vaihtoehtoja
7. Kysymykset, jotka tuovat esiin ihmisen vahvuuksia
8. Kysymykset, jotka auttavat ihmistä ottamaan toisen ihmisen roolin
9. Kysymykset, jotka auttavat näkemään todellisuuden moninaisuuden
10. Kysymykset, jotka auttavat henkilökohtaisen merkityksen muodostamisessa
11. Kysymykset, jotka auttavat ihmisiä määrittelemään itsensä uudella tavalla (Peavy 1999, 91–92.)

Metaforat ja vertauskuvat ovat sekä intuition että ohjauksen kieli (Peavy 1999, 93; Raami 2015). Niiden avulla voidaan saada ote sisäisen maailman kokemuksellisista käännteistä, kuvioista ja virtauksista, jotka pakenevat parhaansa mukaan sanoja ja määrittelyjä. Ajatus *kysymyksestä* on itsessään metafora, jota lähestytään metaforin. *Kysymyksen* kanssa työskennellessä olisi tärkeää, että käytetyt metaforat olisivat sellaisia, jotka ihminen kokee aidosti omikseen. Yleensä tällainen kokemus kertoo siitä, että metaforalla on yhteys *kysymykseen*. Toisaalta keskusteltujen asioiden asettaminen satunnaisten metaforien muotoon voi avata uusia ja yllättäviä näkökulmia *kysymykseen*.

6 LOPUKSI

Tutkimuksemme keskeisenä tavoitteena on toimia puheenavauksena intuition tutkimiseen ja kehittämiseen ohjauksen kentällä, niin yleisellä kuin henkilökohtaisellakin tasolla. Tutkimuksessamme olemme nostaneet esiin niitä teorioita ja näkökulmia, jotka omien käsityksiemme ja kokemuksiemme pohjalta olemme nähneet ohjauksen näkökulmasta merkityksellisiksi. Näistä teorioista heränneet ajatukset, ideat ja sovellusehdotukset ovat hypoteettisia, mutta niiden esiintuomisen ehtona on ollut se, että uskomme itse niihin aidosti. Tutkimuksessamme näkyy siis vahvasti omakohtaisuus, jonka olemme myös pyrkineet tekemään näkyväksi ja kirjoittamaan auki. Tutkimuksen luotettavuus ei siis nojaa intuitiosta kerätyn tiedon objektiiviseen kuvailuun, vaan subjektiivisuuden tunnustamiseen. Intuition ja ohjauksen kaltaisten ilmiöiden käsittelyssä näemme tämän henkilökohtaisen otteen käyttämisen kuitenkin jopa tutkimuksen luotettavuutta parantavana asiana. Omasta näkökulmastamme puhuessamme voimme aidosti seistä sanojemme ja tulkintojemme takana.

Prosessin aikana olemme tulleet yksimielisesti siihen tulokseen, että kirjavalla ja monipuolisella intuition tutkimuksen ja näkökulmien kentällä on valtavasti annettavaa ohjaukselle. Intuitio on saumaton osa ihmisenä olemista ja se vaikuttaa ohjaustilanteessa aina taustalla. Tällä hetkellä intuitio on kuitenkin aihealue, josta ohimennen puhutaan, mutta johon ei sen enempää paneuduta ohjausalan tutkimuksissa, kirjallisuudessa eikä ohjaajakoulutuksessa. Uskomme, että intuition syvällisempi tutkiminen ja huomioiminen avaa mahdollisuuksia ymmärtää entistä toimivammin muun muassa ohjaustilanteen dynamiikkaa, dialogisuutta, ihmisen kohtaamista sekä omaa ohjaajuutta. Ymmärryksen syventäminen edellyttäisi myös empiiristä tutkimusta. Jatkotutkimuksissa olisi hyödyllistä selvittää ohjaajien omia käsityksiä intuition merkityksestä ohjausprosessissa. Omat käsitykset vaikuttavat helposti myös siihen, miten intuition mahdollisuuksiin suhtautuu ja kuinka intuitiotaan hyödyntää. Ohjaajien intuitiivisiin kokemuksiin kiinni pääseminen on haastava, mutta kiinnostava

tutkimuskohde. Ohjaustilanteiden videointi ja videoiden hyödyntäminen stimulated recall -menetelmällä voisi auttaa tässä tehtävässä. Sekä käsitysten että kokemusten kohdalla olisi myös mielenkiintoista tehdä vertailua kokeneiden ja kokemattomien ohjaajien välillä. Näin voitaisiin lisätä ymmärrystä ohjaajan kokemuksen myötä kehittyvästä asiantuntijaintuutiosta.

Meille tutkimusprosessi on ollut todella antoisa ja opettavainen, mutta myös haastava kokemus. Olemme olleet useampaan otteeseen melkoisessa solmutilanteessa, joka on kuitenkin aina tavalla tai toisella auennut, samalla laajentaen ymmärrystämme intuitiosta. On ollut erityisen mielenkiintoista huomata, miten laajasti intuitioon liittyvät asiat kytkeytyvät muuhun elämään, tapaan katsoa ja ymmärtää maailmaa. Oma intuitiomme on ollut koko ajan erottamaton osa tutkimusprosessia. Se on auttanut meitä tekemään valintoja ja vaikuttanut merkittävästi siihen millaiseksi tutkimuksemme on lopulta muotoutunut. Toivomme, että tutkimuksemme herättäisi lukijassa mielenkiintoa intuitiota kohtaan ja auttaisi häntä löytämään oman reittinsä sen luo.

LÄHTEET

Agor, W. 1986. How top executives use their intuition to make important decisions. *Business Horizons* 29 (1), 49–53.

Ambady, N. 2010. The perils of pondering: Intuition and thin slice judgments. *Psychology Inquiry* 21 (4), 271–278.

Atkinson, T. & Claxton, G. 2000. Introduction. Teoksessa T. Atkinson & G. Claxton (toim.) *The intuitive practitioner: On the value of not always knowing what one is doing*. Buckingham: Open University Press, 1–12.

Bayazi, M. & Oreg, S. 2009. Prone to bias: Development of a bias taxonomy from an individual differences perspective. *Review of General Psychology*. 13(3), 175–193.

Ben-Zeev, T. & Star, J. 2001. Intuitive mathematics: Theoretical and educational implications. Teoksessa R. J. Sternberg, (toim.) *Understanding and teaching the intuitive mind. Student and teacher learning*. Mahwah: Erlbaum, 29–56.

Betsch, T. 2008. The nature of intuition and its neglect in research on judgement and decision making. Teoksessa H. Plessner, C. Betsch & T. Betsch (toim.) *Intuition in judgement and decision making*. Yhdysvallat: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 3–22.

Boucouvalas, M. 1997. Intuition: The Concept and the experiences. Teoksessa P. S. Arvidson & R. Davis-Floyd (toim.) *Intuition: The inside story*. Lontoo: Routledge, 3–18.

Chase, W. G. & Simon, H. A. 1973. The mind's eye in chess. Teoksessa W. G. Chase (toim.) *Visual information processing*. New York: Academic Press, 215–281.

Claxton, G. 2000. The anatomy of intuition. Teoksessa T. Atkinson & G. Claxton (toim.) *The intuitive practitioner: On the value of not always knowing what one is doing*. Buckingham: Open University Press, 32–52.

Cloninger, K. 2006. Making intuition practical. A new theoretical framework for education. *Curriculum and Teaching Dialogue*, 15–28.

Damasio, A. 1994 *Descartes's error: Emotion, reason, and the human Brain*. New York: Putnam.

Dane, E. & Pratt, M. G. 2007. Exploring intuition and its role in managerial decision making. *Academy of Management Review* 32 (1), 33–54.

De Groot, A. D. 1978. *Thought and choice in chess*. The Hague: Mouton.

Dijksterhuis, A. & Strick, M. 2011. Intuition and unconscious thought. Teoksessa M. Sinclair (toim.) Handbook of intuition research. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

Dreyfus, S. & Dreyfus, H. 1980. A Five-stage model of mental activities involved in direct skill acquisition. Research report, University of California and Air Force Office of Scientific Research.

Dreyfus, S. & Dreyfus, H. 2005. Expertise in real world contexts. *Organization Studies* 26 (5), 779–792.

Dunderfelt, T. 2016. Läsnaoleva kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Epstein, S. 1994. Integration of the cognitive and psychodynamic unconscious. *American Psychologist* 49, 709–724.

Epstein, S. 2003. Cognitive-experiential self-theory of personality. Teoksessa M. J. Lerner & T. Millon (toim.) Handbook of psychology: Personality and social psychology. New Jersey: John Wiley & Sons, 159–184.

Epstein, S. 2008. Intuition from the perspective of cognitive-experiential self-theory. Teoksessa H. Plessner, C. Betsch & T. Betsch 2008 (toim.) Intuition in judgment and decision making. London, New York: Lawrence Erlbaum Associates, 23–38.

Epstein, S. 2010. Demystifying intuition: What it is, what it does, and how it does it. *Psychological Inquiry* 21 (4), 295–312.

Ericsson, K. A. 2006. The influence of experience and deliberate practice on the development of superior expert performance. Teoksessa K. A. Ericsson, N. Charness, P. J. Feltovich, R. R. Hoffman 2006 (toim.) The Cambridge handbook of expertise and expert performance. Cambridge: Cambridge University Press, 683–704.

Ericsson, K. A. 2008. Deliberate practice and acquisition of expert performance: A general overview. *Academic Emergency Medicine* 15 (11), 988–994.

Evans, J. St. B. T. 2008. Dual-processing accounts of reasoning, judgment, and social cognition. *Annual Review of Psychology* 59 (1), 255–278.

Evans, J. St. B. T. 2009. How many dual-process theories do we need? One, two, or many? Teoksessa J. Evans & K. Frankish (toim.) In two minds. Dual processes and beyond. Oxford: Oxford University Press, 33–54.

Evans, J. St. B. T. & Stanovich, K. E. 2013. Dual-process theories of higher cognition: Advancing the debate. *Perspectives on Psychological Science* 8, 223–241.

- Furlong, J. 2000. Intuition and the crisis in teacher professionalism. Teoksessa T. Atkinson & G. Claxton 2008 (toim.) *The intuitive practitioner: On the value of not always knowing what one is doing*. Buckingham: Open University Press, 15–31.
- Gadamer, H. 2004. *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Suom. I. Nikander. Vastapaino: Tampere.
- Gallagher, S. 1992. *Hermeneutics and education*. Albany: State University of New York Press.
- Gilovich, T., Griffin, D. & Kahneman, D. 2002. *Heuristics and biases: The psychology of intuitive judgment*. New York: Cambridge University Press.
- Gladwell, M. 2006. *Välähdys - Alitajuisen ajattelun voima*. Suom. H. Hammarsten. Helsinki: Gummerus kustannus Oy.
- Glöckner, A. & Witteman, C. 2010. *Foundations for tracing intuition. Challenges and methods*. Sussex: Psychology Press.
- Gourlay, S. 2006. Towards conceptual clarity for tacit knowledge: a review of empirical studies. *Knowledge Management Research & Practice* 4, 60–69.
- Hart, C. 1998. *Doing a literature review: releasing the social science research imagination*. Lontoo: Sage.
- Hesse, H. 1919. *Demian: Emil Sinclairin nuoruuden tarina*. Suom. Toini Havu. Helsinki: Weilin+Göös Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2003. *Tutki ja kirjoita*, 6.–9. painos. Vantaa: Tammi.
- Hogarth, R. M. 2001. *Educating intuition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hoyle, E. & John, P. 1995. *Professional knowledge and professional practice*. London and New York: Cassell.
- Johnstone, K. 1996. *Impro - Improvisoinnista iloa elämään ja esiintymiseen*. Suom. S. Routarinne. Helsinki: Helsinki University Press.
- Jung, C. G. 1965. *Memories, dreams, reflections*. New York: Vintage books.
- Kallio, T. 2006. Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon tutkimus* 25 (2), 18–28.
- Kahneman, D. & Tversky, A. 1974. Judgement under uncertainty: Heuristics and biases. *Science, New Series* 185 (4157), 1124–1131.

- Kahneman, D. & Klein, G. 2009. Conditions for intuitive expertise: A failure to disagree. *American Psychologist* 64 (6), 515–526.
- Kahneman, D. 2012. *Ajattelu, nopeasti ja hitaasti*. Suom. K. Pietiläinen. Helsinki: Terra Cognita.
- Kaplan, J. 1982 *Olemisen avara hiljaisuus. Esseitä ihmisestä, luonnosta, rounudesta*. Suom. J. Salokannel. Helsinki: Otava.
- Keren, G. & Teigen, K. H. 2004. Yet another look at the heuristics and biases approach. Teoksessa D. J. Koehler & N. Harvey (toim.) *Blackwell handbook of judgment and decision making*. Cornwall: Blackwell Publishing, 89–110.
- Klein, G. 1998. *Sources of power: How people make decisions*. Cambridge: The MIT Press.
- Klein, G. 2003. *The power of intuition: How to use your gut feeling to make better decision at work*. New York: Random House.
- Klein, G. 2008. Naturalistic decision making. *Human Factors: The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society* 50 (3), 456–460.
- Klein, G., Calderwood, R. & Clinton-Cirocco, A. 2010. Rapid decision making on the fire ground: The original study plus a postscript. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making* 4 (3), 186–209.
- Koivunen, H. 1997. *Hiljainen tieto*. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- Koski, J. T. 1995. *Horisonttiensulautumisia. Keskustelua Hans-Georg Gadamerin kanssa hermeneutiikasta, kasvamisesta, tietämisestä ja kasvatustieteestä*. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajakoulutuslaitos.
- Laub, L. 2006. Intuitive listening. *Modern Psychoanalysis* 3 (91), 88–101.
- McAlpine, L., Weston, C. Beuchamp, J., Wiseman, C. & Beuchamp, C. 1999. Building a Metacognitive Model of Reflection. *Higher Education* 37, 105–131.
- Mills, C. W. 1990. *Sosiologinen mielikuvitus*. Helsinki: Yliopistopaino.
- MOT Oxford Dictionary 2018. Helsinki: Kielikone Oy.
- Myers, D. G. 2002. *Intuition. Its powers and perils*. Yhdysvallat: Yale University Press.
- Nickerson, R.S. 1998. Confirmation bias: A ubiquitous phenomenon in many guises. *Review of General Psychology* 2 (2), 175–220.

- Nonaka, I. & Takeuchi, H. 1995. *The knowledge-creating company*. New York: Oxford University Press.
- Nurminen, R. 2000. *II. Intuitio ja hiljainen tieto hoitotyössä*. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet.
- Oravakangas, A. 2009. Gadamerin filosofisesta hermeneutiikasta. *Aikuiskasvatus* 4, 264–272.
- Peavy, R. V. 1999. *Sosiodynaaminen ohjaus: konstrukttiivinen näkökulma 21. vuosisadan ohjaustyöhön*. Suom. P. Auvinen. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.
- Peavy, R. V. 2004. *Sosiodynaaminen näkökulma ja ohjauksen käytäntö*. Suom. P. Auvinen. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) *Ohjaus ammattina ja tieteenalana. Osa 3: ohjaustyön välineet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 16–47.
- Petitmengin-Peugeot, C. 1999. The intuitive experience. *Journal of Consciousness Studies*, 6, 43–77.
- Pohjalainen, M. 2012. Hiljaisen tiedon käsite ja hiljaisen tiedon tutkimus: katsaus viimeaikaiseen kehitykseen. *Informaatiotutkimus* 31(3), 1–10.
- Polanyi, M. 1966. *The tacit dimension*. New York: Doubleday & Company.
- Raami, A., & Mielonen, S. 2011. Kokemuksia intuitiovalmennuksesta – Intuition implisiittisestä oppimisesta kohti tietoista kehittämistä. *Aikuiskasvatus* 31 (4), 167–174.
- Raami, A. 2015. *Intuition unleashed: On the application and development of intuition in the creative process*. Väitöskirja. Helsinki: Aalto University School of Arts, Design and Architecture, Department of Media.
- Raami, A. 2016. *Älykäs intuitio*. Kustantamo S&S.
- Rehm, J. T. & Gadenne, V. 1990. *Intuitive predictions and professional forecasts: Cognitive processes and social consequences*. Oxford: Pergamon.
- Rilke, R. M. 1929. *Kirjeitä nuorelle runoilijalle*. Suom. L. Enwald. Helsinki: TAI-teos.
- Rogers, C. R. 1986. Carl Rogers on the development of the person-centered approach. *Person-Centered Review* 1 (3), 257-259.
- Sadler-Smith, E. 2008. *Inside intuition*. Lontoo: Routledge.

- Schön, D. A. 1983. *The reflective practitioner: How professionals think in action*. New York: Basic Books.
- Schön, D. A. 1987. *Educating the reflective practitioner*. San Francisco: Jossey-Bass publishers.
- Shanteau, J. 1992. Competence in experts: The role of task characteristics. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 53(2), 252–266.
- Shanteau, J. 2015. Why task domains (still) matter for understanding expertise. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 4(3), 169–175.
- Shapiro, S. & Spence, M. T. 1997. Managerial intuition: A conceptual and operational framework. *Business Horizons*, 40 (1), 63–68.
- Siljander, P. 1988. Hermeneuttisen pedagogiikan pääsuuntaukset. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 55/1988. Oulu: Oulun yliopisto.
- Simon, H. A. 1992. What is “explanation” of behavior? *Psychological Science*, 3 (3), 150–161.
- Stanovich, K. E. & West R. F. 2000. Individual differences in reasoning: Implications for the rationality debate? *Behavioral and Brain Sciences* 23 (5), 645–726.
- Talvitie, V. 2014. Tiedonmuodostus, ammattien välinen kilpailu ja keksimisen logiikka – mitä “tieteellisyys” on psykologin käytännön työssä? *Psykologia* 49 (1), 64–75.
- Tontti, J. 2011. “Olemisen haaste”. Teoksessa J. Tontti (toim.) *Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta*. Tampere: Vastapaino, 50–81.
- Toom, A. 2008. Hiljaista tietoa vai tietämistä? Näkökulmia hiljaisen tiedon käsitteen tarkasteluun. Teoksessa A. Toom, J. Onnismaa & A. Kajanto (toim.) *Hiljainen tieto. Tietämistä, toimimista ja taitavuutta*. Aikuiskasvatuksen 47. vuosikirja. Jyväskylä: Gummerus, 33–58.
- Torraco, R. 2005. Writing integrative literature reviews: guidelines and examples. *Human Resource Development Review* 4 (3), 356–367.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Varto, J. 1992. *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Varto, J. 2001. *Kauneuden taito. Estetiikkaa taidekasvattajille*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Volz, K. G. & von Cramon, D. Y. 2008. Can neuroscience tell a story about intuition? Teoksessa H. Plessner, C. Betsch, & T. Betsch (toim.), *Intuition in judgment and decision making*. New York: Lawrence Erlbaum Associates, 71–87.

Welsch, I. & Lyons, C. M. 2001. Evidence-based care and the case for intuition and tacit knowledge in clinical assessment and decision making in mental health nursing practice: An empirical contribution to the debate. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 8, 299–305.

Wilson, T. D. 2002. The 'nonsense' of knowledge management. *Information Research* 8 (1), 144.